

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра мистецьких дисциплін

ТЕМА

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Кваліфікаційна робота

Галузь знань 01 Освіта

Спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Освітній ступінь: магістр

Кваліфікація: магістр музичного мистецтва. Викладач вокалу. Режисура музично-виховних шкільних заходів

Виконавець:

Фещук Ольга Андріївна
студентка VI курсу, 66 групи

Науковий керівник:

Огієнко Дана Петрівна
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:

Чуприна І.С.
викладач-методист

Чернігів - 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
1.1. Проблема підготовки учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності та її історичний аналіз	9
1.2. Характеристика музично-ігрової діяльності молодших школярів.....	19
Висновки до першого розділу.....	35
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
2.1. Сутність, зміст і структура готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів....	37
2.2. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності учнів початкових класів.....	49
Висновки до другого розділу.....	55
РОЗДІЛ 3 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	
3.1. Стан готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів.....	57
3.2. Організація експериментального дослідження.....	65
3.3. Аналіз результатів дослідження.....	76
Висновки до третього розділу.....	81
ВИСНОВКИ.....	84

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
--	-----------

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах сучасності на початку ХХІ ст. у кожній країні Європи й світу йдуть пошуки шляхів покращення якості вищої освіти відповідно до нових соціально-економічних потреб й очікувань суспільства.

Утвердження України як демократичної держави є одночасно духовним, політичним, соціальним і культурним утвердженням громадян, здатних керуватись не суб'єктивними інтересами, а інтересами держави. Вища освіта в цілому, і університетська зокрема набувають у даному контексті принципово нового звучання. Підготовка фахівців з вищою освітою розпочала будуватись на підставі принципово нових засад – демократизації, інтернаціоналізації, гуманізації, диверсифікації.

Згідно з визначенням, прийнятим ХХ сесією Генеральної конференції ЮНЕСКО, під освітою розуміють процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, за якого вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання [19, с. 241]. Освіта – частина засобу виробництва матеріального життя, яка за допомогою двох взаємопов'язаних процесів навчання та виховання здійснює цілеспрямоване формування необхідного для суспільства типу особистості. Мета освіти – інтелектуальний і моральний розвиток людини. Сучасному українському суспільству потрібен громадянин, який би мав самостійне, критичне мислення, вмів бачити і творчо вирішувати існуючі проблеми, був освіченим фахівцем.

В цьому аспекті вища освіта в Україні спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного і соціально-культурного прогресу, а також на формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства [27].

Необхідно наголосити, що саме вчитель музичного мистецтва має забезпечити формування духовного, естетичного, творчого потенціалу суспільст-

ва. На цьому наголошується у державних освітніх документах України, зокрема у «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [41] та ін. Тому підготовка фахівців даного напрямку, на нашу думку, вимагає особливої уваги.

Потрібно вказати, що одним із завдань формування всебічно підготовленого спеціаліста, педагога й музиканта шкільних/позашкільних освітніх та освітньо-виховних закладів сьогодні є наявність вмінь та навичок застосування ефективних методів, форм, технологій музичної освіти у практиці роботи з дітьми шкільного віку, у яких особливу роль відіграють засоби навчання. Серед них важливе місце займає і музично-ігрова діяльність.

У теоретичних роботах вітчизняних і зарубіжних психологів і педагогів, присвячених питанням походження й психології гри, ігрова діяльність розглядається як необхідний етап у розвитку кожного індивіда на всіх етапах становлення його як особистості. Феномен музичної гри відображено у виокремленні таких її видів, як музично-сенсорні (Н. Метлов), музично-ритмічні (А. Зіміна, А. Шевчук), музично-дидактичні (Н. Ветлугіна, Л. Комісарова, музично-розвивальні (А. Макшенцева, С. Науменко), в залежності від того, які завдання ставлять перед ними. Однак, завдання застосовуваних ігор під час музично-ігрової діяльності виходять за межі розвитку музично-сенсорних здібностей, їх розглядаємо як оптимальний психолого-педагогічний засіб, спрямований на формування особистості дитини.

Музично-ігрова діяльність, поєднуючи музику, хореографію, образотворче мистецтво, виходить за межі кожного з них, що прослідковується у виразному мовному інтонуванні, ритмічних рухах, тембровій, шумовій, руховій імпровізації, виконанні ролей творців і виконавців. Користуючись елементарними, доступними засобами виразності, діти можуть імпровізувати, активно проявляти і виражати емоційні стани й переживання, оскільки музична гра сприяє творчому перевтіленню й самовираженню, допомагає виявитися «всередині» музики, набутти досвіду емоційних переживань. Голосове і рухове

самовираження дитини під музику розглядається як важливий природний засіб її розвитку [13].

Важливо, що сьогодні в аспекті реформування Нової Української Школи серед концептуальних засад початкової освіти визначено, що «навчання буде організовано через діяльність, ігровими методами як у класі, так і поза його межами» [30]. Тобто, іншими словами від учителя музичного мистецтва у початковій школі вимагається організація музично-ігрової діяльності під час уроків та поза ними.

Таким чином, враховуючи вищевказане, актуальною в умовах сучасності є підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва саме до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів.

Наукова розробленість теми. Потрібно вказати, що питання різних аспектів підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Зокрема, питання історії розвитку музично-педагогічної освіти висвітлено у працях Г. Ніколаї, Т. Танько, В. Черкасова та ін.; теоретичні концепції професійної підготовки вчителя музичного мистецтва вивчались такими науковцями як А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова; Т. Агейкіною-Старченко, О. Боблієнко, К. Кабрилем, М. Михаськовою, О. Рибніковим розглянуто упровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва, аспекти професійної підготовки майбутніх учителів до музично-педагогічної діяльності відокремлено А. Болгарським, Н. Мозгальновою, О. Плохотнюк, Т. Рейзенкінд та ін.

Отже, аналіз наукових праць показав, що різнобічні питання дослідження підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва мають у науковій літературі достатнє висвітлення. Але при цьому ще досі не було комплексного наукового дослідження, в якому розглядається методика підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва саме до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів.

Таким чином, виходячи з вищевказаного, нами було обрано тему магістерської роботи: **«Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів».**

Мета дослідження – виокремити, теоретично обґрунтувати педагогічні умови що забезпечують підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів.

Відповідно до поставленої мети визначенні такі **завдання дослідження:**

- проаналізувати стан висвітлення проблеми дослідження в психолого-педагогічній літературі та визначити напрями її подальшого вивчення;
- охарактеризувати музично-ігрову діяльність молодших школярів;
- виділити та обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів;
- виявити особливості підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності учнів початкових класів;
- проаналізувати та узагальнити результати експериментального дослідження.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

Предмет дослідження: педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в ЗВО до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів.

Методи дослідження. У роботі використовувались загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження. Такі як: методи наукової абстракції, аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення, опрацювання спеціальної наукової літератури, основних теоретичних праць, Інтернет ресурсів щодо окремих теоретичних положень теми роботи. У процесі проведення експериментального дослідження підготовки майбутніх учителів музичного мис-

тецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів використовувались емпіричні та статистичні методи обробки результатів.

Експериментальною базою дослідження було обрано групу студентів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Шевченка.

Інформаційна база дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження стали монографії, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених з різнобічних питань дослідження підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та загальної музичної освіти у початковій школі.

Апробація і публікація результатів дослідження. Всеукраїнська науково-практична конференція «Мистецтво та освіта новації і перспективи» 18 квітня 2019 р.

Структура магістерської роботи

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (усього 80 найменувань), 4 додатки. Робота містить 3 рисунки, 11 таблиць. Загальний обсяг магістерської роботи становить 109 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Проблема підготовки учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності та її історичний аналіз

Важливою складовою загальної готовності до організації музичного виховання молодших школярів є готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності учнів, яку тлумачимо як цілісне емоційно-психологічне та змістово-методичне утворення, що об'єднує налаштованість студентів на організацію музично-ігрової діяльності (естетична спрямованість педагогічної дії), засвоєння ними системи мистецько-педагогічних знань (когнітивно-мистецька обізнаність), формування вмінь організації музично-ігрової діяльності (креативно-методична вмілість), оцінювання її результативності в розв'язанні завдань музично-естетичного виховання молодших школярів (рефлексивно-регулятивна активність). У процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності загально-педагогічні вміння й навички стають основою, на якій здійснюється професійна підготовка зі спеціалізації в межах конкретного виду діяльності, формується й успішно розвивається педагогічна майстерність. Дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів до організації музично-ігрової діяльності слід розпочинати з поглибленого вивчення історико-педагогічної спадщини в контексті пошуку перспективних шляхів розбудови фахової освіти вчителя.

Музично-педагогічну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності розглядаємо в контексті мистецької підготовки. Тому, в аспекті розгляду питання про проблему підготовки

вчителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності потрібно звернутись до аналізу культурно-історичних періодів на основі історичної періодизації, до якої звертались в своїх історико-педагогічних дослідженнях українські науковці: Н. Гуральник, О. Михайличенко, О. Ростовський, Т. Танько, В. Черкасов [1, 4,6].

Дослідник та науковець В. Черкасов узагальнив та сформував п'ять періодів розвитку музично-педагогічної освіти з другої половини ХХ – до початку ХХІ століть, де поетапно розкриває історію розвитку вітчизняної музично-педагогічної освіти зазначеного періоду[73, с.7].

I період (1962–1970 рр.) в дослідженні В. Черкасова відзначився тим, що було засновано музично-педагогічні відділення та факультети, де готували майбутніх вчителів музики та співів. На думку вченого, гарним підґрунтям для розвитку галузі стала плідна робота науковців лабораторії естетичного виховання НДІ педагогіки України. Саме вони й працювали над розробленням змісту уроків музики та співів, підвищенням якості проведення позакласної роботи, вивченням проблем музично-естетичного виховання школярів, модернізацією вокально-хорової роботи в школі. Уперше з'являються підручники з методики навчання співів для учнів загальноосвітніх шкіл [73, с. 77]. Стає зрозумілим факт, що поступове збільшення кількості вчителів музики та співів, підвищення якості підготовки студентів шляхом залучення висококваліфікованих викладачів та збільшення навчальних закладів з музичними кафедрами позитивно вплинуло на рівень викладання музики в школах.

II період (1970–1980 рр.) В. Черкасов пов'язує з дослідженнями молодих вчених музично-естетичного виховання школярів та організації позаурочної діяльності. В дисертаціях цього періоду розглядаються проблеми професійної підготовки майбутніх вчителів музики і співів на музично-педагогічних факультетах. Пошуки науковців, які почали друкувати результати своїх досліджень у першому фаховому виданні «Музика в школі» з 1972 року «відіграли значну роль у формуванні музично-педагогічної думки та розвитку

української музичної педагогіки, підготовці вчителів до практичної діяльності з музично-естетичного виховання молоді» [73, с. 81].

Саме протягом другого періоду відбувається подальше вдосконалення музично-педагогічної освіти. Неабияку роль в цьому відіграла плеяда молодих науковців, та науково - методичні розробки відомих учених таких як-от: О. Раввінова та Л. Хлебникової . У цей час спостерігається підвищення рівня компетентності у майбутніх вчителів музики та створення комплексного підходу до навчання у школярів.

ІІІ період (1980–1991 рр.) представлений у дослідженні В. Черкасова об'єднує загальнокультурні події та діяльність молодих науковців в сфері музично-педагогічної освіти. З'являється така навчально-методична література: репертуарні збірники для дітей, обробки української народної пісні, збірники пісень для шкільного хору. На думку дослідника, поява програми Д. Кабалевського «Музика», внесла якісні зміни в навчання школярів у школі та підготовку студентів на музично-педагогічних факультетах. Нова концепція музично-естетичного виховання запропонована Д. Кабалевським, стала поштовхом для нових наукових робіт молодих науковців [73, с. 85]. Як відзначає В. Черкасов, велику роль у формуванні музично-педагогічної думки цього періоду відіграли викладачі КДПІ ім. О. Горького, які розробляли та впроваджували ефективні методики музичного виховання.

Так, у 1982 році Г. Падалкою був опублікований посібник «Учитель, музика, діти», розрахований на студентів музично-педагогічних факультетів та вчителів музики, де авторка підсумувала діяльність провідних педагогів музичного виховання та вказує на «високу ціль» вчителя музики.

У 1983 році О. Рудницька в опублікованому посібнику «Вчись цінувати прекрасне» запропонувала власну методику формування естетичних цінностей. Ми погоджуємось з думкою дослідника, який вважає що третій період розвитку музично-педагогічної освіти ознаменувався тим, що багато талановитих викладачів та науковців працювали над покращенням виховного процесу та підвищенням професійних якостей майбутніх вчителів музики. Це

стало рушійною силою в розвитку педагогічної думки та створення принципово нових програм для навчання школярів, репертуарних збірників для дитячого хору, навчально-методичних посібників, наукових праць провідних викладачів та наукових пошуків молодих науковців.

IV період (1991–2000 рр.) на думку В. Черкасова, сформувався під впливом загальнополітичних та культурних подій в країні. Поряд з впровадженням нової програми «Музика», розробленої Д. Кабалевським та адаптованої українськими викладачами на чолі з О. Ростовським, здійснюється розробка та експериментальні пошуки в напрямку нової концепції мистецької освіти лабораторією естетичного виховання під керівництвом Л. Масол [73, с. 88]. У 1995 році важливим кроком, на думку В. Черкасова стало те, що Міністерством освіти України та АПН України був заснований науково-методичний часопис «Мистецтво та освіта», головним редактором якого призначено Л. Масол. На сторінках цього видання розглядаються проблеми естетичного виховання, вищої школи, організації педагогічної освіти за кордоном. У науково-методичному часописі «Мистецтво та освіта» в 1997 році вперше опубліковано Державний стандарт загальної середньої освіти в галузі художньої культури, авторами якого були О. Костюк, Л. Левчук, Л. Масол, О. Рудницька. Викладачами музично-педагогічного факультету КНПУ ім. М. Драгоманова О. Рудницькою, А. Болгарським та Т. Свистельніковою підготовлено та опубліковано перший посібник для студентів мистецьких спеціальностей «Основи педагогічних досліджень» [73, с. 89].

За час четвертого періоду (за В. Черкасовим) багато талановитих викладачів та науковців працювали над науково-обґрунтованими методичними розробками. Це стало рушійною силою в розвитку педагогічної думки та створення принципово нових програм для навчання школярів, репертуарних збірників для дитячого хору, навчально-методичних посібників, наукових праць провідних викладачів та наукових пошуків молодих науковців.

V період (2000–2008 рр.) представлений новими дослідженнями провідних вчених з музично-педагогічної освіти та обговоренням актуальних про-

блем галузі на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Серед найбільш вагомих праць автор виділяє роботитаких провідних науковців: О. Михайличенка, О. Олексюк, Т. Рейзенкінд, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Шевнюк та інші. Актуальні питання музично-педагогічної освіти обговорювали на педагогічних читаннях, присвячених О. Рудницькій. А обмін міжнародним досвідом став можливим на міжнародній науковій конференції «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції», яка проходила на базі СДПУ ім. А. Макаренка в 2004 році [73, с. 96].

Важливий етап розвитку вітчизняної музично-педагогічної думки, як зазначає автор – «пов'язаний із розробленою у 2003 році концепцією загальної мистецької освіти, в якій увагу привернуто до того, що загальна мистецька освіта спрямовується на реалізацію Національної доктрини розвитку освіти в Україні та розглядається в контексті розвитку особистості школяра» [73, с. 96].

Потрібно вказати, що період (1991 р. – початок ХХІ століття) – характеризується поверненням до національного музичного коріння, пошуками шляхів для міжнародного співробітництва та підвищенням культурного рівня. З набуттям Україною незалежності навчально-виховний процес був направлений на вивчення багатой музичної спадщини, котру частково ігнорували в радянський період. Робота науковців велась у напрямку адаптації радянських освітніх програм до реалій нового часу. Паралельно створюються нові програми, так група авторів А. Авдієвський, А. Болгарський, І. Гадалова створили програму з музичного виховання на основі українського фольклору [22, с. 129].

Учені наголошують на необхідності вдосконалення музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів і пропонують шляхи її покращення. Так, О. Лобова [33] підкреслює важливість особистісно орієнтованого розширення меж підготовки вчителів цього фаху, формування в них духовного потенціалу, особистісного досвіду музично-творчої діяльності, емоцій-

но-ціннісного ставлення до мистецтва, самопізнання та самовдосконалення. На думку З. Яропуд [80, с. 19], доречним є комплексне планування вивчення музичних 21 дисциплін, що забезпечить послідовний і систематичний музично-естетичний вплив на формування професійної спрямованості майбутнього вчителя. О. Олексюк вважає актуальним упровадження нових моделей навчального процесу на принципах особистісно орієнтованого підходу [80].

За твердженням І. Вохмяніної музично-педагогічна підготовка майбутнього вчителя музики у ВНЗ, як складних професійної підготовки, спрямована на набуття студентом комплексу спеціальних знань, умінь, навичок з дисциплін музично-теоретичного, музикознавчого, інструментального та вокально-хорового циклів та їх використання в музично-педагогічній діяльності [15, с. 7].

З початком цього періоду Україна починає творчий діалог з багатьма іншими країнами. Набувають популярності міжнародні конференції, фестивалі та конкурси, де талановиті науковці та митці мають змогу обмінятися кращими здобутками в сфері музичної педагогіки та продемонструвати свій професіоналізм на міжнародній арені. Стверджується спеціалізована музична освіта – музичні школи, училища, академії та консерваторії готують фахівців високого рівня, про що свідчить затребуваність спеціалістів в якості виконавців та педагогів закордоном. Провідні викладачі вдосконалюють навчальні плани, розв'язують актуальні проблеми сьогодення. За час п'ятого періоду розвиток музичної освіти в Україні повернув в русло формування національної свідомості [22, с.27].

Навчальні програми з музичного мистецтва в загальноосвітніх школах та спеціалізованих музичних навчальних закладах, збагатилися творами українських композиторів, знайшов своє місце узагальнений досвід інших країн. Можливість міжнародного співробітництва та вільної конкуренції з іншими країнами значно розширили можливості митців та провідних викладачів, науковці отримали змогу реалізовувати спільні наукові дослідження [73, с.299].

У науковому обігу широко використовується термін «музично-педагогічна освіта», яку вчені трактують одночасно як результат і як процес музично-педагогічної підготовки. У своїх доробках О. Ростовський поєднує змістовний і процесуальний компоненти поняття «музично-педагогічна освіта». Науковець наголошує на перетворювальних та гуманістичних функціях музики в особистісному становленні особистості майбутнього вчителя [53, с. 5]. Як процес і результат підготовки особистості майбутнього вчителя тлумачить музично-педагогічну освіту В. Черкасов [72, с. 27]. У дослідженні А. Щербакова музично-педагогічна освіта розглядається як сфера суб'єктно-об'єктних і міжсуб'єктних відносин, де музика, учитель і учні об'єднані в єдиному творчому процесі сходження до музично-педагогічних цінностей [76].

У своєму дослідженні Н. Мар'євич на основі аналізу педагогічних досліджень (Т. Агейкіна-Старченко [2], В. Андрющенко [4], І. Вохмяніна [15], В. Дряпіка [26], С. Мельничук [37], О. Михайличенко [38], Г. Ніколаї [42], О. Олексюк [42], В. Орлов [45], А. Растригіна [51], Т. Рейзенкінд [52], Т. Танько [62], Л. Хомич [72], В. Черкасов [73] та ін.) встановила зв'язок між музично-педагогічною підготовкою та музично-педагогічною освітою, інтерпретовано поняття «музично-педагогічна освіта» як процес і результат фахової підготовки педагога, що уможливорює успішне оволодіння ним сучасною освітньою інноватикою з оперттям на загально-педагогічні та спеціальні знання і вміння з метою оптимальної реалізації художньо-творчого потенціалу педагогічної взаємодії з учнівською молоддю на засадах національних та загальнолюдських цінностей[36]

Низка авторів (А. Гордійчук [20], В. Мішеченко [39], Т. Ткаченко [65], Г. Шостак [76] та ін.) пов'язують підготовку вчителя музики з формуванням його музичної культури, яку визначають як складне інтегративне утворення, що поєднує в собі музичний смак, здатність сприймати та адекватно оцінювати музичні твори різних жанрів і характеру, а також творчі й виконавчі то-що

У науковому просторі сучасної музичної педагогіки проблема підготовки майбутніх фахівців до їхньої професійної діяльності передусім розглядається під кутом зору системності як ідеї про структурно-організований комплекс окремих одиниць, сукупність певних взаємопов'язаних компонентів [65].

Доцільність проникнення ідеї системності в музично-педагогічну галузь пояснюється особливістю професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, яка інтегрує в собі діяльність музиканта і педагога. Особливість цієї діяльності характеризується тим, що педагогічні завдання вирішуються засобами музики, а її основою постає художньо-творчий аспект, який безпосередньо втілюється в умінні інтерпретувати та виконувати музичний твір.

Підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва можна вважати як складну педагогічну систему, як єдність теоретичної, методичної, практичної підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності з розвитком мотиваційно-ціннісного відношення до неї. Майбутні вчителі музичного мистецтва мають уміти грати на різних музичних інструментах, володіти вокально-хоровою та диригентською культурою, бути готовими вести педагогічну діяльність тощо. Так, цілісність та своєрідна синкретичність майбутньої професійної діяльності вимагає засвоєння студентами достатньо широкого кола професійних знань, умінь та навичок.

Як зазначають дослідники (Г. Падалка [48], О. Рудницька [56] та ін.), якість мистецької освіти вчителя прямо залежить від опанування ним усіх складових фахової підготовки, засвоєння комплексу суміжних філософських, естетичних, культурологічних, педагогічних та інших гуманітарних знань, необхідних для формування комплексних фахових уявлень про функціонування мистецтва в загальній культурі суспільства [56, с. 116].

У науковому обігу також зустрічаємо термін «музично-педагогічна освіта», яку вчені трактують одночасно як результат і як процес музично-педагогічної підготовки. У своїх працях О. Ростовський об'єднує змістовний і процесуальний компоненти поняття «музично-педагогічна освіта». Науко-

вещь наголошує на перетворювальних та гуманістичних функціях музики в особистісному становленні особистості майбутнього вчителя [54, с. 5]. Як процес і результат підготовки особистості майбутнього вчителя тлумачить музично-педагогічну освіту В. Черкасов [73 с. 27].

Основні показники педагогічної компетентності вчителя музичного мистецтва представлено в табл.1.1.

Таблиця 1.1.

Показники педагогічної компетентності вчителя музичного мистецтва

№	Педагогічні компетентності вчителя музичного мистецтва
1	особистісні якості, особливо перетворювальні й психологічні;
2	усвідомлення ролі педагога у вихованні громадянина;
3	безперервне підвищення загальної і професійної культури;
4	пошукова діяльність педагога;
5	володіння методами педагогічного дослідження;
6	конструювання власного педагогічного досвіду;
7	результативність навчально-виховного процесу;
8	активна педагогічна діяльність, спрямована на перетворення особистості учня й учителя

За твердженням Л. Гаврілової, професійна компетентність вчителя музичного мистецтва – специфічний педагогічний феномен, який визначається особливостями музично-педагогічної діяльності, своєрідністю її завдань, перевагою художньо-творчих форм практичної роботи та специфічними методами мистецького навчання [17].

Таким чином, враховуючи вищевказане, можливо узагальнити, що загальна мета формування професійної компетентності майбутніх учителів музики полягає в підготовці фахівців, яких характеризує комплекс розвинених музичних здібностей і педагогічних якостей, які б були здатні забезпечити

найвищі результати в музичному навчанні та естетичному вихованні школярів. Тобто, іншими словами, професійна компетентність вчителя музичного мистецтва – це інтегральна професійна якість, сплав його досвіду, знань, умінь і навичок.

На думку науковців, професійна компетентність вчителя музичного мистецтва включає функціонально пов'язані між собою компоненти, представлені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

**Компоненти професійної компетентності
вчителя музичного мистецтва**

	Назва компонента	Характеристика
1	мотиваційний	сукупність мотивів, адекватних цілям і завданням вчителя
2	когнітивний	сукупність мистецтвознавчих й естетичних знань та уявлень
3	операційний	сукупність умінь і навичок практичного вирішення завдань, принципи та підходи до викладання
4	особистісний	сукупність важливих особистісних якостей
5	рефлексивний	сукупність здібностей аналізувати, оцінювати власну діяльність

Аналіз літератури виявив, що аспект фахової підготовки вчителя музичного мистецтва до організації музичної освіти молодших школярів засобами музично-ігрової діяльності зокрема вивчений епізодично і потребує подальшого поглибленого дослідження.

Отже, підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності це частина мистецької підготовки, що наскрізно охоплює всі складники навчально-виховного процесу педагогічних ЗВО

як системи, здійснюється у взаємозв'язку із загально-педагогічною підготовкою і передбачає етапність формування готовності вчителя музичного мистецтва до означеної діяльності у єдності знаннєво-підготовчого, технологічно-практичного, креативно-організаторського етапів. Таким чином, стає дедалі очевидним, що загально-педагогічна і методична підготовка педагога для школи першого ступеня зобов'язана забезпечити належний рівень готовності майбутнього фахівця до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів й потребує спеціальної розробки.

1.2. Характеристика музично-ігрової діяльності молодших школярів

Завдання музичної освіти, зумовлені змістом самої освіти, прогнозують процес музичного навчання, виховання і розвитку молоді й спрямовані на розв'язання поставленої мети, а саме – формування музичної культури особистості. Щодо визначення завдань музичної освіти – то це те, що стосується моделювання, проектування та організації навчально-виховного процесу. Їхній зміст пов'язано з конкретними музично-педагогічними технологіями, спрямованими на навчання, виховання й музично-естетичний розвиток особистості. В цьому аспекті важливим, на нашу думку, є використання у навчально-виховному процесі на уроках мистецтва ігрової діяльності.

Гра – один з основних видів людської діяльності. Видатний нідерландський мислитель XX століття Й. Хейзинга стверджує, що поняття «людина граюча» (*homoludens*) аналогічне поняттю «людина, що створює», таким чином гра є специфічним фактором усього, що оточує людей у світі [71].

Гра відіграє важливу роль у житті молодшого школяра. Її педагогічна цінність полягає, насамперед у тому, що вона має активний характер і позитивне емоційне забарвлення, а її основу становить діяльність, яка дозволяє задовольнити прагнення дитини до самоствердження, самореалізації. А саме в різноманітній діяльності, як відомо з усталеного педагогічного положення,

відбувається становлення й розвиток особистості, формування її світогляду, моральної свідомості, естетичних смаків та ідеалів.

Гра є потребою зростаючого організму дитини, її особистих, інтелектуальних зусиль. Гра для дітей – життя, у якому процес самовиховання активний та результативний. У грі вільно та природно проявляється головна, тобто ігрова діяльність дитини, через яку вона усвідомлює та вивчає навколишній світ. У грі вона отримує широкі можливості для виявлення особистісної творчості, особистої активності, демонстрації своїх потенційних можливостей. Тільки гра надає дитині свободу дій та вибору, у ній вона не зазнає психічного закріпачення. Гра надає дитині можливість ненасильного та повного розвитку її природних сил та готує її до життя.

У молодших школярів продовжує виявлятися властива дітям дошкільного віку необхідність в активній ігровій діяльності, в рухах. Вони готові годинами грати в рухомі ігри, не можуть довго сидіти в застиглій позі, люблять побігати на перерві. Властивою для молодших школярів є й потреба в зовнішніх враженнях. Для пізнавальної діяльності учнів молодшого віку характерна перш за все емоційність сприйняття. Молодші школярі знаходяться у владі яскравого факту; образи, що виникають на основі опису під час розповіді вчителя або читання книжки, мають бути дуже яскраві. Образність виявляється і в розумовій діяльності дітей. Враховуючи образність мислення, вчитель повинен застосовувати велику кількість очної допомоги, розкривати зміст абстрактних понять і переносити значення слів на низці конкретних прикладів. І запам'ятовують молодші школярі спочатку не те, що є найбільш істотним з погляду навчальних завдань, а те, що справило на них найбільше враження: те, що цікаве, емоційно забарвлене, несподіване або нове. Тобто діти цього віку налаштовані на гру, тому вчителю варто широко застосовувати на уроках музичного мистецтва різні види ігор, ігрові ситуації.

Аналіз літературних джерел свідчить, що гра – це одна з найдавніших сфер людської діяльності. У ній закладені великі потенційні можливості для отримання знань, формування вмінь та розвитку творчих здібностей.

Проблема гри давно привертала до себе увагу дослідників. Загальну теорію гри почали розробляти В. Вундт, Г. Спенсер, Ф. Шиллер, значний внесок у цю теорію внесли Е. Берн, К. Бюлер, К. Гроос, Ж. Піаже, З. Фрейд, Е. Фромм, Й. Хейзинга, В. Штерн та інші. У педагогіці й психології теорію гри серйозно досліджували П. Блонський, Л. Виготський, Д. Ельконін, Н. Крупська, О. Леонт'єв, А. Макаренко, Г. Плеханов, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Як показує аналіз психолого-педагогічної літератури, визначень гри існує багато. В психологічному словнику зазначено, що гра є форма діяльності в умовних ситуаціях, яка спрямована на відтворення і засвоєння громадського досвіду, фіксованого в соціально закріплених способах здійснення предметних дій. Для Ф. Шиллера гра – це скоріше насолода, пов'язана з вільним від зовнішньої потреби проявом надлишку життєвих сил і в той же час естетична діяльність. Надмір сил, вільних від зовнішніх потреб, є лише умовою виникнення естетичної насолоди, що надається грою [75, с.16].

Г. Спенсер також приділяє грі не занадто багато місця й спеціально не займається створенням її теорії. Його інтерес до гри, як і у Ф. Шиллера, визначений інтересом до природи естетичної насолоди. Однак проблему надміру сил, про яку говорить Ф. Шиллер, Г. Спенсер ставить у більш широкий еволюційно-біологічний контекст [78, с. 16].

У теорії німецького педагога Ф. Фребеля дитяча гра є проявом ступеня розвитку людини на перших етапах її життя, вона – самостійне й необхідне відображення душевного наповнення, що потребує прояву назовні. Він називав дитячі ігри паростками всього майбутнього життя, тому що в них розвивається й виявляється людина в найглибших своїх зачатках. Ф. Фребель одним з перших класифікував гру як педагогічне явище: ігри окремих дітей і ігри для гурту; ігри корисні й витончені, наповнені внутрішнім смислом. Гра є природною діяльністю дитини, і дорослі повинні докласти максимум зусиль для її правильної організації, – вважав вчений [70, с. 16].

Вітчизняні психологи й педагоги (Б. Ананьєв, М. Басов, П. Блонський, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, С. Рубінштей, С. Шацький) та інші, також приділяли велику увагу грі й підкреслювали значну її роль у процесі виховання дитини як особистості.

Д. Ельконін у дослідженні «Психологія гри» визначив її наступним чином: «...людська гра – така діяльність, у якій відтворюються соціальні відносини між людьми поза умов безпосередньо утилітарної діяльності» [79].

Значний внесок у розробку теорії гри вніс Л. Виготський. Він звернув увагу на гру як на провідний вид діяльності дітей дошкільного 22 віку й розробив гіпотезу про психологічну сутність розгорнутої форми рольової гри. Л. Виготський і його учні вважають визначальним в грі те, що дитина створює уявну ситуацію замість реальної й діє в ній відповідно до переносних значень, які при цьому він надає навколишнім предметам. Л. Виготський писав: «Якщо ми звернемося до примітивної людини, то побачимо, що в іграх дітей відбувається дійсна їхня професійна підготовка до майбутньої діяльності – до полювання, до розпізнання слідів звірів, до війни. Гра людської дитини також спрямована на майбутню діяльність, але головним чином на діяльність соціального характеру. Дитина бачить діяльність оточуючих її дорослих дітей, наслідує її і переносить у гру, в грі опановує основними соціальними відносинами й проходить школу свого майбутнього соціального розвитку» [16, с.334].

У своїх працях К. Ушинський звертав увагу на значення гри, яка є вільною і творчою діяльністю дитини, цікавішою за дійсність, що її оточує. Педагог рекомендував учителям не просто використовувати ігри в роботі з дітьми, а й досліджувати, аналізувати їх виховний вплив на особистість, наголошував на необхідності оволодіння педагогами теорією і практикою ігрової діяльності. Ще К. Ушинський писав: «У грі формуються всі сторони дитячій душі, розум дитини, її серце й воля, і якщо говорять, що дитячі ігри пророкують майбутній характер дитини, то це правильно: гра має великий вплив на розвиток дитячих здібностей й нахилів [67, с.637].

На думку С. Шацького: «Гра – це життєва лабораторія дитинства, яка дає той аромат, ту атмосферу молодого життя, без якої ця опора була б марна для людства» [74, с.20].

Найяскравіший зразок ігрової діяльності спостерігається в працях А. Макаренка. Він вважав гру одним з найважливіших шляхів виховання. На його думку у житті дитячого колективу серйозна, відповідальна й ділова гра повинна займати велике місце. А. Макаренко сформулював ідею, взятую на озброєння багатьма педагогами: гра – норма життя школяра. «Дитяча організація повинна бути пронизана грою... Мова йде про дитячий вік, у якого є потреба в грі і її необхідно задовольнити, ...тому що як дитина грає, так і буде працювати» [34, с. 237]. Гра, на думку А. Макаренка, – багатофункціональний засіб виховної роботи. Вона дає можливість виховувати творчу спрямованість особистості, свідому дисципліну, організованість, інтелектуальні здібності, розвиває естетичні почуття, готує підростаюче покоління до праці.

Використання на уроках музичного мистецтва сприяє формуванню у школярів вмінь швидко міркувати, послідовно, логічно й чітко висловлювати свої думки. Недарма великий український педагог В. Сухомлинський так говорив про гру: «У грі перед дітьми розкривається світ, розкриваються творчі здібності особистості. Без гри немає й не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це велике, світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живильний потік уявлень. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості й інтересу... Без гри розумових зусиль, без творчої уяви неможливо представити повноцінного навчання» [61, с.92].

У ХХ сторіччі остаточно затверджується ставлення до гри як до особливості форми дитячого життя. Дослідженням закономірностей формування гри, її виховних функцій, обґрунтуванню методики використання гри в педагогічному процесі присвячені роботи Л. Артемової, Т. Маркової, Н. Кудикиної, Г. Усової та інших учених. Так, Л. Байкова говорить про здатність гри оптимізувати настрій, викликати позитивні емоції, збагачувати життєвим досвідом, розвивати психічні властивості і якості особистості. Разом з тим вона відзна-

час двоїстий характер гри: з одного боку, учасники гри залучені в певну, реальну діяльність, у процесі якої вирішують поставлені перед ними завдання; з іншого боку – дана діяльність лише моделює реальну ситуацію, будучи наслідуванням близьких людей, дорослих [7, с.7]. Д. Варламов і А. Лебедєв пишуть: «У педагогіці ігри традиційно пов'язуються з дитячим вихованням, розвитком розумових і творчих здібностей дитини. Педагогічна теорія досліджує те, як впливає гра на вироблення навичок адаптації дітей у колективі, розвиток пам'яті, уяви, моральних якостей дитини. Гра розглядається як одна з форм діяльності дитини, що сприяє розвитку творчих здібностей, а також засвоєнню норм суспільної поведінки [12, с.70]. Далі автори стверджують, що гра виникає в результаті прагнення дитини наслідувати дії близьких людей, брати участь у житті дорослих. Наслідуючи дорослих дитина намагається перетворити навколишню дійсність. При цьому виникає протиріччя між прагненням усе зробити самій й відсутністю в дитини реальних можливостей. Це протиріччя, на думку О. Леонтьєва, «може вирішитися в дитини тільки в одному єдиному типі діяльності, а саме в ігровій діяльності, у грі» [12, с.71].

Для дітей гра, насамперед, захоплююче заняття. У ній можуть брати участь діти з різним рівнем розвитку, вона доступна як сильним, так і слабким учням. Часом швидкість, швидкість, кмітливість і дотепність бувають більш важливі, ніж детальне знання предмета. Почуття рівності, атмосфера захопленості й радості, відчуття посильності завдань – все це дає школярам можливість перебороти соромливість, скутість, закріпаченість, які досить часто заважають учням вільно почувати себе на звичайному уроці. Граючи, дитина пізнає світ, визначає себе в цьому світі, свою роль у колективі. Ігри вносять у душу школяра веселощі й радість, у них проявляється ініціатива й творчі здатності. У процесі гри дитина здобуває й розвиває безліч неоціненних якостей: спостережливість, фантазію, пам'ять, активність. Гра стимулює різні здібності: уміння порівнювати, комбінувати, міркувати, аналізувати. У дитячій грі не тільки яскраво проявляється уява, але вона й розвивається більш

ефективно, ніж в інших видах діяльності. Граючи, дитина створює нові образи, але найголовніше, – вигадливо комбінує старі. У грі діти «говорять» за допомогою іграшок, ігрових дій, сюжету, ролей. Граючи, дитина легше встановлює зв'язок зі світом взагалі, у неї з'являються навички внутрішнього діалогу, необхідного для продуктивного мислення. У грі розвивається самосвідомість дітей – те, як вона ставиться до самої себе, ким себе вважає, як себе називає.

Використання гри на уроці музики з урахуванням вікових особливостей дітей є надзвичайно ефективним. Гра на уроках музичного мистецтва дає можливість активізувати увагу учнів, знизити стомлюваність, стимулювати їх інтерес, підвищити, таким чином, ефективність навчання, оптимізувати розумові процеси, увести дитину в реальний світ людських відносин за допомогою гри.

Для того, щоб показати необхідність використання гри на уроках музики в молодших класах, слід розглянути психологічні особливості дитини 6 – 9 років.

О. Апраксина у своїй книзі «Методика музичного виховання в школі» так охарактеризувала особливості цього віку:

- несформованість організму, швидка стомлюваність від одного положення від одноманітної діяльності, від монотонної мови;
- відсутність навичок систематичної, цілеспрямованої розумової роботи;
- невеликий обсяг довільної уваги, переважання мимовільного;
- яскрава образна уява, конкретне мислення;
- схильність до гри [6, с.67].

Цей пункт необхідно відзначити особливо. Діти в молодшому шкільному віці володіють природною цікавістю до всього незвіданого. Тому метою навчання в початковій школі є не тільки утримання цього інтересу, але й підвищення мотивації дітей до навчального процесу.

Такі психологічні особливості розвитку дитини молодшого шкільного віку як: глибока потреба в емоційному ставленні до навколишньої дійсності,

легке переключення уваги, мимовільність, імпульсивність, свіжість і рухливість їх сприйняття, надають заняття стрімкість, обумовлюють їх насиченість різними видами діяльності і призводять педагогів до необхідності орієнтуватися на синтез раціонально-логічного характеру діяльності та художньо-естетичного переживання. Ігрова ситуація в цьому випадку служить емоційним тлом, на якому розгортається урок, виступає, як засіб мотивації до навчальної діяльності і забезпечує більш легке, міцне засвоєння нового матеріалу, створення бадьорого, робочого настрою, допомагає знімати стомлюваність, підтримувати увагу.

Гра для дитини молодшого шкільного віку, особливо шести - та семирічного, залишається одним з головних засобів пізнання навколишнього світу, тому необхідно широко використовувати ігрову діяльність на уроці музики. Гра природно включає дитину в процес пізнання музики, активізує найважливіші психічні процеси дитини: емоції, увага, пам'ять, інтелект і так далі.

О. Савченко так характеризує навчальну й ігрову діяльність учнів: «Дитина 6-7 років одночасно тяжіє до двох видів діяльності: ігрової та навчальної. Своєрідність цієї ситуації в тому, що нерозвинені пізнавальні можливості дітей цього віку підкріплюються їх сильними ігровими мотивами, потребою емоційного контакту, підтримки дорослого. Можна сказати, що чим сильніше розвинена в дитини до школи ігрова діяльність, тим виразніше в маленького школяра бажання затвердити себе в новій соціальній ролі – ролі школяра» [58, с.189].

Граючи, дитина переживає в дії сприймаються і засвоюються музичні явища і процеси, пізнає їх зсередини, спочатку осягаючи їх суть, а потім термінологію.

Вчена О. Павлова визначає музично-ігрову діяльність як синкретичну діалогову форму і як імпровізаційний вид діяльності, який протікає під впливом зовнішнього плану (вражень) і внутрішнього (мислення) [48]. У своєму дослідженні І. Галянт уточняє поняття «музично-ігрова діяльність» і визначає її з позицій процесу (розвитку творчих здібностей, педагогічного стимулю-

вання і розвитку художніх потреб); способу і засобу (пізнання дітьми музичного мистецтва, за допомогою яких відбувається музичний розвиток); джерела емоційної радості, який сприяє емоційній комфортності дитини) [18]. Г. Ватаманюк під музично-ігровою діяльністю розуміє процес збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвитку музично-творчих здібностей, шлях пізнання і спосіб удосконалення рухових, слухацьких та виконавських умінь і навичок. Музично-ігрова діяльність, поєднуючи музику, хореографію, образотворче мистецтво, виходить за межі кожного з них, що прослідковується у виразному мовному інтонуванні, ритмічних рухах, тембровій, шумовій, руховій імпровізації, виконанні ролей творців і виконавців [13, с. 6].

Дослідниця Н. Мар'євич музично-ігрову діяльність молодших школярів розуміє як освітньо-виховний феномен, структурно і функціонально підпорядкований мотиваційно-цільовим, змістовим, процесуально-організаційним завданням особистісного розвитку дитини; як засіб употужнення соціалізації дитини в процесі доцільного включення її в добровільну, художньо спрямовану, полікультурно оснащену колективну взаємодію [36].

Складною проблемою у теорії ігор є питання їхньої класифікації, єдиної, якої дотепер не існує. У той же час місце й роль гри в навчальному процесі, сполучення елементів гри й навчання багато в чому залежать від розуміння вчителем класифікації ігор.

Розглянемо наступну класифікацію ігор:

I група – предметні ігри, засновані на маніпуляціях з іграшками і предметами. На уроці музичного мистецтва, через іграшки (дидактичні посібники) діти пізнають форму музичних творів, вивчають нові поняття, терміни, за допомогою кольору вчаться висловлювати характер музики.

II група – ігри творчі, сюжетно-рольові, в яких сюжетом є форма інтелектуальної діяльності. Така гра має величезний евристичний і переконливий потенціал. Сюди відносяться, наприклад, ігри-подорожі. Відмінна риса цих ігор – активність уяви, яку можна «підкріпити» за допомогою наочних посіб-

ників: ілюстрацій, відеоматеріалів. А уява є основою творчості, основою творення нового.

ІІІ група – це ігри з готовими правилами, зазвичай і звані дидактичними. Як правило, вони вимагають від школяра вміння розшифровувати, розплутувати, розгадувати, а головне – знати предмет. Чим вправнішим складається дидактична гра, тим найбільш вміло, прихована дидактична мета. Оперувати вкладеними в гру знаннями школяр вчиться ненавмисно, мимоволі, граючи. Тобто, у дидактичній грі, як формі навчання, взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава) сторони. Відповідно до цього вихователь одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти, граючись, навчаються.

На уроці музичного мистецтва ігри подібного типу можуть бути використані при вивченні:

- термінів, (нових понять) таких, наприклад, як засоби музичної виразності: темп, динаміка, регістр, лад, ритм, розмір та ін.; основних жанрів: пісня - танець - марш; опера, балет та ін.;

- тембрів інструментів симфонічного і народного оркестру;

Музично-дидактичні ігри завжди містять в собі розвиток дій, в яких сполучаються елементи цікавості, змагання з сенсорними завданнями. Мета ігрових дій полягає в тому, щоб допомогти дитині почути, розрізнити деякі властивості музичних звуків, а саме: їх висоту, силу, тривалість, тембр. Правила і дії, що систематично проводяться під час музично-дидактичних ігор допомагають планомірно і систематично розвивати музичний слух, виробляють уміння не просто слухати музичні твори, а й вслуховуватись в них, розрізнити зміну регістру, динаміки, ритму в одному творі. Крім того, музично-дидактичні вправи та ігри, особливо з використанням наочно-друкованого матеріалу, дозволяють дітям самотійно працювати для засвоєння способів сенсорних дій. Музично-дидактичні вправи займають не багато часу на музичних заняттях і можуть бути включені в розділи співу і музично-ритмічних рухів.

Музично-дидактичні ігри з молодшими школярами – це достатньо складне завдання, тому проводити їх слід тоді, коли у дітей вже є певний досвід спілкування з музикою. Можна виділити основні структурні компоненти музичної гри: наявність об'єкта ігрового моделювання, загальної мети; підготовчий етап; розподіл дітей на групи (ролей між учасниками гри); взаємодія учасників гри; підбиття підсумку, індивідуальна, групова, колективна оцінка діяльності (самооцінка).

Під час проведення гри педагогу слід враховувати: тривалість (серії ігор); залучення всіх дітей класу; розподіл функцій, ролей. Залежно від дидактичного завдання та розвитку ігрових дій музично-дидактичні ігри прийнято поділяти на три види: 1. Спокійне музикування. 2. Рухливі ігри, де елемент змагання відсторонено від моменту виконання музичних завдань. 3. Ігри-хороводи. Такі ігри найчастіше проводяться з відповідним реквізитом, картками, малюнками (що відповідають змісту твору), прапорцями різного кольору (які діти піднімають у відповідності із звучанням твору).

Сприятливий мікроклімат в групі дітей, уважне відношення педагога до проявів самостійності дітей в ігрові музично-дидактичній діяльності викликає у них бажання не тільки грати самим, але і придумувати ігри, проводити їх, словесно обґрунтовуючи свої дії [50, с. 26].

Науковці наголошують на необхідності використання на уроках мистецтва саме музично-дидактичних ігор. Це такі музично-дидактичні ігри як:

- ті, що сприяють формуванню конкретних музично-слухових уявлень про елементи музичної мови (мелодію, лад, ритм, тембр, динаміку тощо). До таких ігор слід віднести музично-дидактичні ігри: “Луна”, “Дощик”, “Ланцюжок”, “Хто співає?”;
- ті, у процесі яких закріплюються відомості про нотну грамоту (назви звуків, запис нот на нотоносці, тривалості звуків, знаки альтерації тощо). Наприклад: “Рибалка-музикант”, “Музична математика”, “Музичне лото”, “Мелодійне лото”;

– ті, у процесі яких засвоюються та розширюються знання про музичні твори та творчість композиторів. Наприклад: «Відгадай мелодію», «Музична галерея», «Музичні терміни», «Три кити».

IV група ігор – ігри-вправи, ігри-тренінги, засновані на змаганні, вони шляхом порівняння показують граючим школярам рівень їх підготовленості, тренуваності, підказують шляхи самовдосконалення, а отже, спонукають їх пізнавальну активність.

Окремо виділяють ще одну групу ігор – це народні ігри. Їх значення для виховання та розвитку дітей високо оцінювали Є. Водовозова, Є. Тихєєва, Г. Ващенко, О. Усова, В. Верховинець та ін. Одним з основоположників створення українського музично-ігрового репертуару для дітей був видатний український педагог-композитор В. Верховинець [14]. Він радив використовувати в навчально-виховному процесі народні ігри. Науковець підкреслював, що гра є наймиліша хвилина для всебічного виховання дітей [14, с. 6]. У методичному розділі «Про використання «Весняночки» в школі» В. Верховинець пропонує використовувати ігри з танцями і хороводами для учнів молодших і старших класів [14, с. 8].

Під час гри діти завжди дуже уважні, зосереджені й дисципліновані. Тому використання ігор на уроці музичного мистецтва робить процес навчання цікавим, створює в дітей бадьорий робочий настрій, полегшує подолання труднощів у засвоєнні навчального матеріалу. Різноманітні ігрові дії, за допомогою яких вирішуються ті або інші розумові завдання, підтримують і підсилюють інтерес дітей до навчального предмета. Гра – це могутній, незамінний важіль розумового розвитку дитини.

Учитель, використовуючи в своїй роботі різні види ігрової діяльності, має величезний арсенал способів організації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Серед ігор, які учитель використовує в своїй роботі, музичні ігри посідають особливе місце. Їхня особливість зумовлена тим, що під час музично-ігрової діяльності легше подолати розбіжності між почуттями, думкою і ді-

єю. В таких іграх відбувається могутній розвиток емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів.

Музично-ігрова діяльність впливає на розвиток творчих здібностей учня й загальну креативність його мислення та поведінки. Розвиваючи творчий потенціал молодших школярів, потрібно домагатися виразної передачі у музично-ігровій формі різних казкових образів, імпровізувати оригінальні посівки з використанням ритмічних рухів, створювати танцювальні рухи під час інсценування пісні. Доречно зазначити, що в методичній літературі описано різні музичні ігри, які пропонуються з метою підвищення якості навчання й розвитку дітей, а також виховання дружніх стосунків молодших школярів.

Потрібно наголосити, що добираючи ігри до уроків музичного мистецтва, вчитель має віддавати пріоритет не загально рухливим, а музично-хореографічним видам. Танцювальні рухи під час сприймання або виконання музичних творів значно підсилюють емоційність реакції молодшого школяра на музичний образ.

Необхідно вказати, що використання гри на уроці мистецтва допоможе забезпечити ґрунтовне засвоєння учнями основ музичної грамоти, що є одним із найбільш складних аспектів музичного виховання. Це можна пояснити тим, що вивчення та засвоєння нових музичних термінів, елементів нотної грамоти, відомостей про композиторів та їх твори – складний процес, який вимагає від школяра стійкої уваги, концентрації зусиль, емоційних та інтелектуальних зусиль.

Музичні ігри – це специфічний спосіб комунікативно-мистецької взаємодії дітей, що забезпечують створення емоційно наповненого мистецько-ігрового поля задля всебічного розвитку особистості молодшого школяра завдяки синкретизму музично-ігрової діяльності, шляхом поєднання гри, музики, танцю, поезії, музично-ритмічних рухів, драматизації тощо.

Музичні ігри доцільно об'єднати у дві групи. Перша група – це зокрема музичні ігри, під час організації яких музично-ігрова діяльність присутня на

всіх етапах, у всіх її видах (слуханні музики, співі, інструментальному музикуванні, ознайомленні з теоретичними основами музичного мистецтва), до яких відносимо: музично-дидактичну, хороводну, рухливу музично-ритмічну, пісенно-мовну гру, гру-пісню, гру-танець тощо. До другої групи відносимо ігри з елементами музичної діяльності, під час проведення яких музичне мистецтво використовується епізодично й виконує допоміжну функцію, є мистецько-педагогічним засобом поряд з іншими засобами: гра-інсценізація, гра-драматизація, гра-змагання, сюжетно-рольова, рухлива гра, народні малі ігрові форми.

Педагог може комбінувати ігрові технології, а також використати окремі ігрові прийоми в поєднанні з різними видами музичної діяльності дитини на уроці, наприклад: ігрові «моменти» в співочій діяльності.

У вокальних вправах (при розпаюванні дітей) велика увага повинна приділятися роботі над образом, так як конкретні характери і персонажі викликають у дитини більший інтерес, ніж абстрактні звуки.

Ігри в слухацькій діяльності. Характерною «грою» в цьому виді музичної діяльності є вікторини та тести. Ці прийоми дуже часто використовується для перевірки засвоєння музичного матеріалу. Вона активізує дітей, надають «дух змагальності», «радість пізнання». У слухацької діяльності дітям також можуть бути запропоновані ігри з використанням дидактичних посібників. Наприклад, гра на визначення характеру музики: дітям пропонуються набори квітів у вигляді картонних кольорових квіточок (зірочок, кульок...), з допомогою яких вони повинні визначити характер музики, вибравши дві найбільш підходящі квітки. Після проведення гри підбиваються її підсумки, і з обраних дітьми квітів виходить «картина» емоційного відгуку дітей на твір, що дозволяє більш наочно охарактеризувати музичний твір.

Музично-пластичні ігри та вправи. Музично-пластична діяльність на уроках музики виконує не тільки навчальну функцію, але і функцію релаксації, допомагає досягти музичної розрядки, зняти розумове напруження і стомлення дітей. Музично-пластична діяльність виховує увагу, спритність, точ-

ність, пластичність, енергійність. На уроках вона може бути представлена і як навчальна з ігровими елементами, наприклад:

- використання прийому «вільного диригування»;
- пластична і ритмічна імпровізація;
- імітація гри на музичних інструментах (власне гра на дитячих музичні інструменти: бубнах, дзвіночках, ложках, тріскачках з використанням різних ритмічних партитур);
- виконання пластичного етюду, заснованого на музичному матеріалі слухацької діяльності.

Так і вільна ігрова діяльність, представлена «музичними паузами», що виконують роль зв'язку, переходу від одного виду музичної діяльності до іншого.

Ігри драматизації і театралізації (рольові). Велика увага на уроці музичного мистецтва має приділятися музично-театральній діяльності, що включає в себе рольову гру і драматизацію, розвиваючи творчі здібності дітей. Музичні ігри-драматизації дають дитині можливість апробувати на собі різні (залежно від ролі) способи взаємодії з людьми, які виконують іншу роль, тобто досягти сутності рольової поведінки. Щоб розіграти певну сценку, дітям необхідно діяти злагоджено, уважно стежити за діями партнерів, вчасно і влучно відповідати на їх репліки і дії. Засвоюючи ігрові ролі, дитина вчиться діяти за певним зразком-роллю, яка у музичних іграх-драматизаціях визначена досить жорстко. Якщо виконавець ролі буде виходити за визначені межі, то задуманий зміст гри-драматизації не буде втілено, а це негативно сприймається товаришами. Тому дитина вчиться діяти у межах певної ролі, не порушувати встановлених правил. Важливим матеріалом для ігрового перевтілення є сюжети музичних казок. У казках описуються правила спілкування людей між собою, вчинки персонажів, які можна проєктувати на власне життя, що збагачує соціально-моральний досвід дитини.

Рольові ігри дозволяють дитині реалізувати свою потребу в самоствердженні. Діти із задоволенням виконують ролі: «диригента», «концертмейстера», «оркестрового музиканта».

Рольові та дидактичні ігри допомагають не тільки отримати нові знання, а й розвивають уяву, творчий потенціал особистості, артистичність, а головне – інтерес до музики, до процесу музикування.

Крім планування окремих видів музичної діяльності, що включають ігрові прийоми, можна конструювати і цілісні уроки-ігри: такі як урок-фантазія, урок-казка, урок-подорож. Кожен урок музики повинен плануватися на основі комплексного підходу, так як поєднання різних видів музичної діяльності носить розвиваючий характер, виключає стомлення, активізує дітей, дозволяє перемикає їхню увагу.

Отже, музичні ігри є важливим засобом активізації навчальної діяльності молодших школярів, тому що вони: 1) органічно об'єднують триєдину мету навчання: освітню, розвивальну, виховну; 2) задовольняють різноманітні дитячі інтереси: ігрові, пізнавальні, соціальні; 3) збагачують коло уявлень про навколишній світ; 4) впливають на розвиток психічних процесів, на формування активної особистості; 5) виступають як засіб всебічного розвитку дитини, зокрема, її пізнавальних здібностей; 6) підвищують інтерес до навчання, розвивають уважність, забезпечують краще засвоєння навчального матеріалу; 7) не лише активізують розумову діяльність, а й розвивають трудові уміння та навички школярів. 8) застосовуються як метод і форма навчання молодших школярів. 9) певною мірою сприяють засвоєнню окремих знань та умінь; 10) забезпечують формування у дитини соціально прийнятих етичних норм поведінки та їх осмислення.

Висновки до першого розділу

Аналіз літературних джерел виявив, що аспект фахової підготовки вчителя музичного мистецтва до організації музичної освіти молодших школярів засобами музично-ігрової діяльності зокрема вивчений епізодично і потребує подальшого поглибленого дослідження.

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності це частина мистецької підготовки, що наскрізно охоплює всі складники навчально-виховного процесу педагогічних ЗВО як системи, здійснюється у взаємозв'язку із загально-педагогічною підготовкою і передбачає етапність формування готовності вчителя музичного мистецтва до означеної діяльності у єдності знаннєво-підготовчого, технологічно-практичного, креативно-організаторського етапів. Таким чином, стає дедалі очевидним, що загально-педагогічна і методична підготовка педагога для школи першого ступеня зобов'язана забезпечити належний рівень готовності майбутнього фахівця до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів й потребує спеціальної розробки.

У теоретичних роботах вітчизняних і зарубіжних психологів і педагогів, присвячених питанням походження й психології гри, ігрова діяльність розглядається як необхідний етап у розвитку кожного індивіда на всіх етапах становлення його як особистості.

Музично-ігрова діяльність – це процес збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвитку музично-творчих здібностей, шлях пізнання і способ удосконалення рухових, слухацьких та виконавських умінь і навичок. Музично-ігрова діяльність, поєднуючи музику, хореографію, образотворче мистецтво, виходить за межі кожного з них, що прослідковується у виразному мовному інтонуванні, ритмічних рухах, тембровій, шумовій, руховій імпровізації, виконанні ролей творців і виконавців.

Роль музично-ігрової діяльності в особистісному становленні дитини неодноразово відзначалася у спеціальних дослідженнях (О. Апраксіна,

Н. Ветлугіна, Д. Кабалевський, Л. Коваль, О. Лобова, Л. Масол, К. Орф, Г. Падалка, Г. Рігіна, О. Рудницька, В. Шацька, Б. Яворський та ін.). У роботах В. Андрєєва, Л. Виготського, Ю. Гільбуха, В. Давидова, О. Киричука, В. Крутецького, Н. Лейтиса, А. Лука, В. Моляки, М. Морозова, В. Рибалки, С. Рубінштейна, С. Сисоєвої, Я. Пономарьова та ін. висвітлюються психологічні механізми творчого розвитку дітей засобами ігрової діяльності.

Серед ігор, які учитель використовує в своїй роботі, особливе місце посідають музичні ігри. Їхня особливість зумовлена тим, що під час музично-ігрової діяльності легше подолати розбіжності між почуттями, думкою і дією. В таких іграх відбувається могутній розвиток емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів.

Гра сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках музичного мистецтва, розвитку художньо-образного мислення, релаксації, набуттю позитивного досвіду, виявленню індивідуальних здібностей учнів, забезпечує профілактику психічної втоми, збагачення почуттєвої сфери дітей, формує позитивну мотивацію навчання, стимулює розвиток творчих здібностей, уяви, фантазії.

Таким чином, майбутньому вчителю музичного мистецтва у процесі фахової підготовки необхідно оволодіти науково-теоретичними основами ігрової діяльності. Виявлення особливостей організації музично-ігрової діяльності на уроках мистецтва сприяють ефективному педагогічному керівництву під час роботи з молодшими школярами в аспекті розвитку їх емоційно-почуттєвої сфери.

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Сутність, зміст і структура готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів

Для майбутнього вчителя музичного мистецтва уміння керувати ігровою діяльністю дітей має стати органічною потребою. Адже у формуванні особистості молодшого школяра провідна роль належить вчителю, який закладає надійне підґрунтя духовності й культури. Для дитини цього віку вчитель потрібен як організатор життєдіяльності, що забезпечує кардинальні потреби в самоактуалізації.

Саме через гру педагог має змогу толерантно, ненав'язливо, технологічно культурно ввести дітей у спеціально створені виховні ситуації, що власне є основою особистісно-зорієнтованого виховання учнів. Майбутній педагог повинен усвідомлювати той факт, що серед провідних ігрових сфер почесна роль належить мистецтву, де музика посідає чільне місце. Недаремно дослідники вважають музичне мистецтво вищою формою гри. Втім не кожен слухач (тим більше дитина молодшого шкільного віку) підготовлений до адекватного сприймання і розуміння музичних образів. Саме вчитель повинен допомогти учням увійти в художній діалог з музикою, а найкращим шляхом до цього є музично-ігрова діяльність.

Тому загально-педагогічна й методична підготовка зобов'язана забезпечити належний рівень готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів. [36, с. 141].

Як вже зазначалося вище, майбутні вчителі музичного мистецтва за час навчання у педагогічних ЗВО отримують базову загально-педагогічну підготовку, вивчаючи ряд нормативних курсів: історія педагогіки, дидактика, теорія виховання, методика виховної роботи та ін. Така підготовка зокрема, збагачує майбутнього фахівця системою педагогічних знань про значення і місце гри в навчально-виховній роботі з дітьми молодшого шкільного віку. Поступово формуються цілісні уявлення про кілька базових видів діяльності, якими оволодіває дитина протягом навчання у школі (ігрову й навчальну діяльність, працю, спілкування). Причому гра здатна стати тим своєрідним «модулем», який об'єднує і наскрізно проймає навчання, працю, спілкування [36, с. 142].

Однією з головних умов, яка забезпечує ефективність впровадження ігор на уроках музичного мистецтва, є підготовка вчителів до організації музично-ігрової діяльності, яка має здійснюватися як в процесі аудиторної роботи студентів – майбутніх учителів музичного мистецтва, так і в процесі позааудиторної роботи.

Зокрема, готовність студентів до організації музично-ігрової діяльності в курсі музичного мистецтва початкової школи забезпечуються в процесі вивчення циклу методичних дисциплін: «Методика музичного виховання», «Методика роботи з дитячим голосом», «Педагогіка музичного сприймання» та ін. Основними організаційними формами навчання, у процесі яких майбутні вчителі отримують знання щодо організації музично-ігрової діяльності молодших школярів на уроках музичного мистецтва, є лекції, практичні заняття, самостійна робота, консультації.

Під час лекційних занять, яким традиційно у вищій школі відводиться вагоме місце, у студентів формується система знань про теоретико-методичні засади організації музично-ігрової діяльності молодших школярів; роль гри в особистісному розвитку дитини; теоретичні основи дослідження музично-ігрової діяльності у працях композиторів-педагогів; загальну структуру музично-ігрової діяльності; педагогічні функції музично-ігрової діяльності у ці-

лісному навчально-виховному процесі; класифікацію та різновиди музичних ігор.

У процесі лекцій, присвяченій ігровим технологіям навчання, студенти не тільки отримують послідовні й логічно завершені теоретичні відомості про сутність музично-ігрової діяльності, а й ознайомлюються з особливостями організації та керівництва музично-ігровою діяльністю учнів; основними способами включення дорослого в підготовку до гри; особливостями використання музичних ігор на різних етапах уроку; конкретними прикладами їх застосування в курсі музичного мистецтва та ін.

Так, студенти дізнаються, що організація музично-ігрової діяльності з молодшими школярами – це достатньо складне завдання, тому проводити музичні ігри слід тоді, коли у дітей вже є певний досвід спілкування з музикою. Також, під час лекції студенти дізнаються про роль гри в особистісному розвитку дитини та про значення використання музичних ігор в навчально-виховному процесі. Зокрема, значення ігор у навчально-виховному процесі обумовлена, у першу чергу, тим, що при традиційному підході до навчання у вчителя не існує вагової потреби у формуванні й розвитку в учнів інтересу до досліджуваного предмета, творчій діяльності, інтелектуального потенціалу. Існуючі програми (зокрема, програми з музичного мистецтва) спрямовані на виконання стандартних завдань, закріплення базових умінь і навичок, які мають єдино правильне рішення. У результаті чого учні практично не мають можливості діяти самостійно, виявити свої здібності, використати свій інтелектуальний потенціал. Разом з тим, виконання тільки типових завдань збіднює особистість школяра, оскільки в цьому випадку самооцінка учнів і оцінка їхніх здібностей учителем залежить, у більшості випадків, від ступеня старанності дитини й не враховує прояви її індивідуальних інтелектуальних якостей, таких як вигадка, кмітливість, здатність до творчого пошуку, логічний аналіз і синтез тощо.

Студенти ознайомлюючись з класифікацією музичних ігор дізнаються про те, що залежно від дидактичного завдання та розвитку ігрових дій музи-

чні ігри прийнято поділяти на три види: 1. Спокійне музикування. 2. Рухливі ігри, де елемент змагання відсторонено від моменту виконання музичних завдань. 3. Ігри-хороводи. Такі ігри найчастіше проводяться з відповідним реквізитом, картками, малюнками (що відповідають змісту твору), прапорцями різного кольору (які діти піднімають у відповідності із звучанням твору).

У процесі лекції увага студентів звертається на те, що сприятливий мікроклімат в групі учнів, уважне відношення педагога до проявів самостійності молодших школярів в музично-ігровій діяльності викликає у них бажання не тільки грати самим, але і придумувати ігри, проводити їх, словесно обґрунтовуючи свої дії.

Також, в процесі навчання особлива увага студентів звертається на відмінності музично-ігрової діяльності на уроках музичного мистецтва для кожного класу навчання у початковій школі. Так, специфіка музично-ігрової діяльності першокласників полягає в тому, що вона підлегла єдиному, чітко сформульованому навчальному завданню – темі. Цей етап введення школярів у світ музики містить приємні відкриття. Тут тісно переплітається нове й знайоме, пізнавальна активність дітей безупинно одержує живі музичні імпульси. По-перше, самі теми (навчальні завдання) звучать для них не тільки незнацька, але й звично: адже діти ще до школи співали, танцювали, марширували, чули музику, веселу і сумну. Але тепер для молодших школярів це якоюсь мірою відоме у галузі музики обернулося новою й захоплюючою стороною. Діти, які зустрічалися з музикою самі по собі, перетворилися в учнів, що усвідомлюють, як важливо вчитися не тільки складати й виконувати, але й слухати та розуміти музичне мистецтво. По-друге, музичний репертуар програми, та й ті початкові відомості про музику, які одержують першокласники, надзвичайно наближені й спираються на дитячий життєвий і музичний досвід [63].

Як показує досвід, першокласники яскраво й емоційно безпосередньо реагують на музику, вони швидко схоплюють тембри, регістр, динаміку, музичний ритм, темп тощо. Значний інтерес в учнів викликає здатність музики

до втілення різних життєвих сюжетів, подій, образів. Саме тому першокласники прагнуть брати участь у цьому «музичному театрі», у чарівній музичній дії, що їй створює передумови використання музичних ігор на уроках. Можна вказати на деякі прийоми, якими користується вчитель музики для додаткової активізації навчально-ігрової активності школярів. Це й «виконавська» участь рук, тулубу, ніг, нахилів голови в музиці різних жанрів. Це й спеціальне відтворення учнями (удари, гра на найпростіших ритмічних інструментах) «пульсу» музичного твору; відтворення в рухах не тільки темпу й ритму, але й динаміки, спрямованості й висоти звучання, а пізніше й відтворення музичного фразування. Це й тимчасовий підрозділ класу на групи (наприклад, гості й хазяї в пісні «Гра в гостей»); члени цих груп можуть брати на себе «акторські» функції, супроводжуючи музику легкими рухами рук, нахилами тощо. Це й гра на доступних дітям інструментах (барабан, бубон, трикутник, металофон і ін.), активно спонукує школярів до проникнення у виконавські можливості музики [63].

У порівнянні з першокласниками музична діяльність учнів 3-4 класів здобуває істотно нові, відмітні риси. Значно більший музичний досвід, обсяг музичних знань дозволяє учням не тільки більш тонко відчувати музику, але й аргументовано судити про характер музично-виразних засобів, спрямованих на розкриття зовсім не будь-якого, а певного життєвого змісту музичного здобутку [62]. Вони усе більш ясно розуміють, що музика - це не просто «картинки життя», а результат цілеспрямованої діяльності композитора й виконавця, які, використовуючи можливості музичної мови, можуть повідомляти про важливі й значні сторони життя. Інакше кажучи, діти 3-4 класів починають усвідомлювати своєрідні «правила», «закони» музичної творчості. Таким чином гра на уроках музичного мистецтва у 3-4 класах здобуває інший характер, інші фарби. На відміну від першокласників, для яких будь-яка зустріч, з життєвим образом, втіленим у музиці, сам факт музичного втілення життя є відкриттям, третьокласники в різних музичних творах прагнуть знайти не

просто нове, а нове, котре одночасно є дуже важливим, значущим, особливо яскравим в емоційно-образному відношенні.

Широкі можливості для ознайомлення майбутніх учителів музичного мистецтва з особливостями організації музично-ігрової діяльності молодших школярів відкриває наявність значної кількості практичних робіт. Так, під час практичних занять майбутні вчителі музичного мистецтва вчаться визначати, яку музичну гру доцільно провести на даному уроці, чи відповідає вона темі та змісту уроку. Для того, щоб провести музичну гру на належному рівні, необхідно скласти її план, в якому визначити: дидактичну спрямованість, розвивальні та виховні цілі, ігровий реквізит (унаочнення, роздаткові картки, музичні інструменти тощо), хід гри. Музичні ігри корисно включати в різні етапи уроку музичного мистецтва, дбаючи, щоб їхня дидактична спрямованість відповідала завданням, що ставляться в навчальних програмах мистецьких дисциплін.

Студенти вчаться визначати основні структурні компоненти музичної гри: наявність об'єкта ігрового моделювання, загальної мети; підготовчий етап; розподіл дітей на групи (ролей між учасниками гри); взаємодія учасників гри; підбиття підсумку, індивідуальна, групова, колективна оцінка діяльності (самооцінка). Звертається увага студентів, що під час проведення гри вчителю слід враховувати: тривалість (серії ігор); залучення всіх дітей класу; розподіл функцій, ролей.

Окрім, практичних занять фахова підготовка передбачає самостійну роботу студентів. Так, дослідник Н. Мар'євич пропонує низку завдань для самостійного виконання майбутніми вчителями: написання педагогічних проектів на спеціально орієнтовані теми: «Софія Русова про музичну гру: погляд у майбутнє»; «Музично-виховний подвиг Василя Верховинця»; «Василь Сухомлинський і створений ним музично-казковий світ» та ін. [36, с. 144].

Такі завдання допоможуть студентам осмислити роль музичної гри у розвитку особистості. У процесі проектування майбутні педагоги пильно вдивляються в досвід минулих століть і знаходять чимало конструктивного

для сьогоднішніх інновацій. Зокрема, усвідомлюють, що С. Русова, оцінюючи власний педагогічний досвід, постійно шукала чогось мистецького, творчого, ухиляючись від усякої традиційності й формалізму: «Душа дітей, їх задоволення – от що чарувало мене, коли я оповідала і бачила усі їх ясні очі, звернені до мене, блискучі від зацікавлення і задоволення, то й я відчувала це задоволення; коли я гралася з ними, то теж разом із ними переживала хвилювання тієї чи іншої гри» [60, с. 143]. Тож для студента є надто сучасним формулювання С. Русовою головної мети школи – збудити, дати змогу виявитися самостійним творчим силам дитини. З подивом і увагою майбутні вчителі дізнаються, що педагог приділяла велику увагу використанню музичних ігор та драматизації. Міцнішає переконання в тому, що й на сучасному етапі засобами колискових, забавлянок, народних казок, ігор, пісень, лічилок, загадок має здійснюватися прилучення дітей до національної культури, відбуватись етнізація особистості.

Корисним для розвитку фахової культури педагога є ознайомлення зі спадщиною В. Верховинця, педагогічний і громадянський подвиг якого посправжньому оцінений лише сьогодні. Видатний український педагог, етнограф, композитор, хореограф став одним із основоположників створення українського музично-ігрового репертуару для дітей; розробив і втілював ідею комплексного використання елементів музичного, хореографічного і драматичного мистецтва у навчально-виховному процесі початкової школи.

Студенти замислюються над глибоко людськими і педагогічно адекватними ідеями митця, який вважав, що «гра є наймиліша хвилинка, котрої потрібно дитині для всебічного виховання її молоденького тіла, розуму та її індивідуальних здібностей» [14, с. 3]. Не може залишити студентів байдужою й громадянська позиція педагога, за яку він віддав життя, проголошуючи, що музичні ігри є засобом формування національної культури українця.

Особливо інформативною для майбутніх педагогів музичного мистецтва у контексті організації музично-ігрової діяльності молодших школярів є спадщина В. Сухомлинського, який вважав, що у вихованні музикою вира-

жається єдність моральної, емоційної та естетичної сфер людини. Для педагога музика була мовою почуттів, і він учив дітей її слухати й чути. Метою ж музичного виховання у школі педагог вважав виховання не музиканта, а людини. Студенти з глибокою вірою до ідей великого педагога сприймають його пораду щодо врахування особливостей мислення дітей молодшого віку. В. Сухомлинський ніби крізь час застерігає вчителів від насильства над дитячим єством і нагадує, що природа шестилітньої дитини потребує гри і фантазії, адже «без казки, без гри дитина не може жити» [61, с. 282].

Надійним шляхом фахової підготовки вчителя музичного мистецтва є забезпечення його рефлексивної готовності до організації музично-ігрової діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності. Ми виходимо з того, що педагогічна майстерність – це професійне вміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, спрямувати їх на всебічний розвиток та вдосконалення особистості, що забезпечує належну організацію педагогічного процесу. Вона характеризується високим рівнем розвитку спеціальних узагальнених вмінь, і, звичайно, суть цих учінь – в особистості викладача, його позиції, здатності керувати музично-ігровою діяльністю на високому рівні.

Сучасне життя, професійна діяльність щоденно ставлять перед майбутнім фахівцем задачі та проблеми, які необхідно вирішити. Нажаль, значна кількість знань, які студенти отримують у навчальних закладах, не в повному обсязі знаходить своє застосування на практиці, оскільки вкрай необхідні навички і вміння професійної діяльності випускника виявляються нерозвиненими.

Одним із шляхів фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва є безпосередня організація музично-ігрової діяльності з молодшими школярами під час проходження практики в загальноосвітніх навчальних закладах. Педагогічна практика сприяє розвитку у студентів методичної вправності щодо організації музично-ігрової діяльності учнів.

Зміст педагогічної практики для майбутніх учителів музичного мистецтва визначається специфікою музично-педагогічної діяльності і будується за логікою ідеї неперервної освіти на основі програми формування музично-педагогічних знань, умінь і навичок.

У програмі підготовки фахівців з музичного мистецтва в ЗВО передбачено різні види педагогічної практики, яка базується на взаємообумовлених складових музично-педагогічної діяльності: загально-педагогічній, диригентській, інструментальній, вокальній, виконавській, дослідницькій. Враховуючи таку багатоплановість діяльності майбутнього педагога-музиканта, педагогічна практика представлена єдністю її основних видів: виробничої (пропедевтична практика, практика з виховної роботи, літня виробнича практика, виробнича практика в ЗНЗ, вокально-хорова та диригентська практика та ін.).

Такий розподіл є доцільним, адже, об'єднання навчальної та виробничої складової, надає практиці цілісний узагальнюючий характер, фактично інтегрує зміст усього навчання, вінчає всю систему професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта.

Розглянемо основний зміст та організацію різних видів педагогічної практики з музики у вищих музично-педагогічних закладах освіти в аспекті творчої спрямованості професійної діяльності відповідно до принципу наступності та неперервності навчально-виховного процесу.

Практика з виховної роботи в загальноосвітньому закладі передбачає набуття студентами уявлень про характер, зміст, форми і методи виховної роботи в закладі освіти, про функціональні обов'язки учителів, вихователів груп продовженого дня, організаторів виховної та гурткової роботи.

У процесі практики студенти знайомляться із специфікою організації позакласної виховної роботи в умовах різного типу шкіл, виконують обов'язки помічника учителя-класовода, спостерігають та аналізують різні форми позакласної виховної роботи, виховну роботу класного керівника, визначають конкретні виховні завдання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей школярів, планують позакласну виховну роботу з учнями

класу, організовують дитячий колектив на виконання висунутих завдань, а також долучаються до проведення різних видів виховної педагогічної діяльності (бесіди, виховні години, збори, свята, ранки, подорожі, змагання, ігри, конкурси), співпраці з батьками.

Якщо у школі є хор, оркестр, студія вокального співу, студенти мають можливість спостерігати за навчально-виховною роботою цих об'єднань. Спостереження за участю дітей та юнацтва в різноманітних формах музично-творчої діяльності (музичних свят, музичних конкурсів, фестивалів, концертів тощо) сприяє усвідомленню студентами виховного впливу позакласної музично-виховної роботи, значимості занять музикою, вокалом, танцями у розкритті та розвитку творчого потенціалу кожної дитини, вагомості авторитету їх керівників як людей обізнаних і цікавих для учнів.

Як один із початкових етапів входження в майбутню професію, даний вид практики сприяє формуванню професійних умінь: конструктивних (планування та складання індивідуального плану проведення заходів з позакласної виховної роботи; добір доцільного виховного матеріалу; здійснення особистісно-орієнтованого підходу до кожної дитини в умовах класу); організаторських (організація дитячого шкільного колективу для виконання поставлених завдань; керівництво різними видами колективної та індивідуальної діяльності дітей, розвиток їх активності; контроль та допомога у виконанні дітьми поставлених доручень); комунікативних (здійснення педагогічного спілкування на основі педагогіки співробітництва, регулювання і коректування міжособистісних стосунків в учнівському колективі; впровадження педагогічно доцільних форм спілкування; встановлення професійних відносин з педагогічним колективом школи, батьками); дослідницьких (спостереження та вивчення індивідуальних особливостей дітей і колективу; аналіз взаємодії, стилю спілкування учителя зі школярами; критичне оцінювання результатів власної діяльності); творчих (готують наочні матеріали, презентації до виховних годин, демонструють музичні, художні вміння тощо) [38].

Пропедевтична педагогічна практика є складовою освітньо-професійної підготовки майбутнього вчителя, яка забезпечує безперервність і послідовність його професійного становлення і має на меті закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами у процесі вивчення психолого-педагогічних та фахових дисциплін, формування готовності до самостійного застосування їх у власній музично-педагогічній діяльності.

Основним завданням пропедевтичної практики є спостереження студентів за цілісним педагогічним процесом, діяльністю учителя та учнів (музичного керівника та дітей), розуміння сутності та логіки їх взаємодії, аналіз проілюстрованих методів та прийомів навчально-виховної роботи, спостереження та вивчення індивідуально-психологічних особливостей дітей, рівня їх музичного розвитку, активності, особистісних якостей, проведення діагностики музичних здібностей дітей [38].

Спостереження та аналіз практичної роботи музичного керівника, вчителя музики дозволяє студентам оцінити значення інтегративних, проблемно-евристичних, інтерактивних, ігрових технологій, діалогічних форм спілкування, володіння ними художньо-образною мовою, прийомами та способами виходу з непередбачуваних ситуацій, педагогічною імпровізацією, усвідомити ефективність партнерського стилю спілкування, творчого характеру музично-педагогічної діяльності, що в кінцевому результаті стає прикладом для наслідування у практиці власної роботи.

Відтак, пропедевтична практика формує дослідницькі уміння та навички, розвиває пізнавальну, когнітивну, комунікативну сфери особистості майбутнього вчителя музики, виховує позитивне ставлення до професійної діяльності педагога-музиканта, повагу до особистості дитини, орієнтує на подальше професійне становлення.

Виробнича практика в ЗНЗ складова навчально-виховного процесу, яка проводиться в умовах, максимально наближених до майбутньої роботи, готує студентів до активного виконання обов'язків вчителя музичного мистецтва

спрямовується на набуття ними досвіду професійної музично-педагогічної діяльності у процесі проведення уроків музичного мистецтва [36].

Педагогічна практика з музичного виховання у дитячому садку багатоаспектна і включає: проведення музичних занять, ранкової гімнастики та фізкультурних занять під музику, святкових ранків, музичних розваг, здійснення керівництва самостійною, ігровою діяльністю дітей. Основною формою музичного виховання залишається музичне заняття.

Розвитку творчих умінь майбутніх фахівців сприяє складання конспекту проведення музичного заняття, що передбачає чітке формулювання теми, мети, завдань, підбір музичного репертуару у відповідності з віковими особливостями дітей; розподіл видів музичної діяльності, спираючись на структуру занять у певній віковій групі, методику організації різних видів музичної діяльності дітей на занятті; планування методів та прийомів засвоєння дітьми музичного матеріалу; логічність, доступність, образність, зрозумілість словесних пояснень; прийняття рішень щодо організаційних питань під час співу, слухання музики, гри на дитячих музичних інструментах, музично-ритмічних рухів; попередній розподіл часу на виконання роботи.

Здійснення музично-виховної роботи передбачає володіння студентами спеціально-музичними вміннями, зокрема, умінням ілюструвати музичний репертуар дитячих пісень, твори для слухання музики, музичний матеріал ранкової гімнастики тощо; формування інтеграційних виконавських умінь як спів під власний супровід, виконання музичного твору та словесної інтерпретації виконаного, ілюстрування фрагментів музичних творів під час мовного спілкування з дітьми, яскраве виконання твору із захоплюючою та пізнавальною бесідою, з урахуванням особливостей музичного сприймання даного віку.

У процесі проведення уроків музичного мистецтва студенти набувають практичного досвіду організації музично-ігрової діяльності дітей, долучаються до співтворчості, співробітництва з дітьми у процесі усіх видів і форм музичної діяльності на основі ігрових методів навчання [33].

Таким чином, виробнича практика в навчальних закладах передбачає набуття студентами гностичних, конструктивних, організаційних, комунікативних, творчих умінь в самостійній активній музично-виховній діяльності, що уможливорює ефективність формуванню досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики.

Виробнича практика в загальноосвітній школі є невід'ємною важливою складовою навчально-виховного процесу, мета якої полягає в закріпленні та поглибленні теоретичних знань з методики музичного виховання в загальноосвітній школі, усвідомленні особливостей професійної діяльності вчителя музики, набутті умінь та навичок практичної взаємодії з учнями, удосконаленні професійно-особистісних якостей студентів у процесі активної самостійної музично-педагогічної діяльності. Вона є логічним продовженням професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у напрямку їх творчого зростання та опанування педагогічною майстерністю.

2.2. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності учнів початкових класів

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів, розвиток їх професійної компетентності є однією з багатогранних і складних дій (взаємодій) структури педагогічного процесу. Від її згармонізованості та правильного визначення пріоритетності щодо спрямування майбутніх учителів музичного мистецтва на опанування певного обсягу відповідних знань залежатиме тенденція розвитку їхніх умінь і навичок майбутньої професійної діяльності. Найважливіша особливість цього досить складного процесу полягає в його зв'язку зі змінами свідомості особистості, зумовленими усвідомленням відповідальності перед суспільством та перед собою за результати власної праці.

Під час професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти відбувається систематичне накопичення музично-

теоретичних знань, розвиток умінь і навичок, проте без надання важливого значення тим умовам, у яких перебуває суб'єкт навчально-виховного впливу.

Тобто, попри спрямованість системи навчання у мистецькому закладі на підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до виконання функцій учителя музичного мистецтва, без належних умов формування його як професійно компетентного фахівця, особистості, котра спроможна забезпечити навчально-виховні та творчі завдання, є сумнівним.

Зазначимо, що у закладах вищої освіти (незважаючи на певну роботу, як-от удосконалення робочих програм і лекційних курсів) до сьогодні не було взято до уваги вимогу часткової орієнтації щодо розуміння майбутніх учителів музичного мистецтва специфіки майбутньої професійної діяльності, усвідомлення її мети, а також створення належних умов функціонування навчально-виховного процесу, що, логічно, позбавляло майбутніх учителів музичного мистецтва можливості розвиватися в тому культурно-творчому соціумі, що спонукає до самовдосконалення та самореалізації. Наприклад, під час вирішення педагогічних завдань щодо музично-педагогічної діяльності, майбутні учителі музичного мистецтва здебільшого звертаються до власного досвіду, а в ході вирішення практичних завдань – зіставляють свої дії з діями вчителя музики, який виконував подібні завдання, та із різними життєвими ситуаціями, що дає підстави стверджувати про те, що їхні судження тільки частково відображають педагогічний рівень фахових знань і вмінь, набутих у ЗВО.

З огляду на вивчення стану розвитку професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва можна зробити висновок про те, що часткові зміни, внесені до навчального процесу, не вирішують окресленої проблеми, а також про те, що видається результативним створення умов, які б забезпечували технологічний процес цілеспрямованого розвитку професійної компетентності у студентів, починаючи ще із початкового етапу навчання.

Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва ми інтерпретуємо як спеціально створені обставини, які не-

обхідні для забезпечення ефективності фахової підготовки студентів до організації музично-ігрової діяльності учнів початкових класів. Створення цих умов полягає як в організації необхідного психолого-педагогічного середовища, так і в доцільному доборі методів, організаційних форм роботи зі студентами, націлених на їхню подальшу професійну діяльність.

У процесі аналізу психолого-педагогічної літератури нами було виокремлено ряд педагогічних умов ефективної фахової підготовки вчителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів, які відображають загальні освітні тенденції в підготовці майбутніх педагогів у своїй професійній діяльності:

1. Реалізація гносеологічно-знаннєвого підходу до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів у процесі загально-педагогічної підготовки майбутнього вчителя.

2. Забезпечення рефлексивної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності.

3. Розвиток у студентів методичної вправності щодо організації музично-ігрової діяльності учнів на основі інтегрованого підходу до навчально-виховної роботи в початковій школі.

4. Упровадження креативного підходу до організації позааудиторної роботи зі студентами на музично-ігровій основі.

Обґрунтуємо доцільність виділення кожної з вищезазначених умов.

1. Реалізація гносеологічно-знаннєвого підходу до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів у процесі загально-педагогічної підготовки майбутнього вчителя.

Студенти протягом навчання в педагогічних ЗВО традиційно отримують міцну загально-педагогічну підготовку. Вивчення нормативних курсів історії педагогіки, дидактики, теорії виховання, методики виховної роботи тощо озброює майбутнього фахівця системою педагогічних знань про зна-

чення і місце гри в навчально-виховній роботі з дітьми молодшого шкільного віку.

Поступово формуються цілісні уявлення про кілька базових видів діяльності, якими оволодіває дитина протягом навчання в школі (ігрову й навчальну діяльність, працю, спілкування). Причому гра здатна стати тим своєрідним «модулем», який об'єднує і наскрізно проймає навчання, працю, спілкування. Усе це сприяє усвідомленню вчителем значення і необхідності музично-естетичних вражень та музично-ігрової діяльності у вихованні молодших школярів.

Художня обізнаність учителя музичного мистецтва має інтегративну природу і передбачає системне засвоєння знань у галузі мистецтва, художньої педагогіки і психології, освоєння музично-ігрового репертуару; оволодіння теорією та методикою організації музичних ігор. Майбутній учитель музичного мистецтва у процесі фахової підготовки повинен засвоїти психолого-педагогічні вимоги до організації музично-ігрової діяльності, що дозволить їм поступово опанувати різні види музичних ігор.

2. Забезпечення рефлексивної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності. Надійним шляхом фахової підготовки вчителя музичного мистецтва є забезпечення його рефлексивної готовності до організації музично-ігрової діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності.

Необхідною школою педагогічної майстерності в контексті оволодіння ігровими технологіями мають стати професійно орієнтовані дисципліни, де студентів необхідно навчити алгоритмів організації ігрових ситуацій на музичному матеріалі. Принципова особливість керівництва музично-ігровою діяльністю – це увага вчителя до виникнення і збереження інтересу дітей упродовж усієї гри.

Тому, організовуючи гру, студенти мають володіти високою педагогічною майстерністю, адже майбутнім фахівцям необхідно дбати про змістов-

ність та емоційну насиченість усіх етапів музично-ігрової діяльності учнів, підказувати дітям цікаві прийоми і засоби ігрового спілкування (жест, міміка, інтригуючий тембр голосу, незвичні імена, несподіване продовження ігрових сюжетів, нові ролі відомих персонажів тощо).

Рефлексивна готовність до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів має стати результатом оціночно-рефлексивної діяльності вчителя на основі сформованих умінь: здійснювати самоаналіз процесу організації музично-ігрової діяльності, вносити конструктивні зміни в процес організації музичних ігор, діагностувати ефективність використання музично-ігрових прийомів у роботі з молодшими школярами [36].

3. Розвиток у студентів методичної вправності щодо організації музично-ігрової діяльності учнів на основі інтегрованого підходу до навчально-виховної роботи в початковій школі. Інтегрований підхід до навчальної діяльності молодших школярів передбачає наскрізне вплетення музичної гри в хід уроків музичного мистецтва [57, с. 84-85].

Тому вивчення методики викладання музичного мистецтва повинно послідовно готувати студентів до органічного поєднання ігрової діяльності з навчальною. Художня освіченість учителя музичного мистецтва має інтегровану природу і передбачає системне засвоєння знань в галузі мистецтва, художньої педагогіки та психології, засвоєння музично-ігрового матеріалу, оволодіння теорією та методикою організації музичних ігор.

4. Впровадження креативного підходу до організації позааудиторної роботи зі студентами на музично-ігровій основі. Важливу роль у формуванні практичних професійних умінь і навичок відіграє професійно орієнтована позааудиторна робота студентів. Саме вона дає можливість реалізувати креативно-імпровізаційну основу фахового становлення майбутнього педагога. За умови використання виховного потенціалу педагогічної імпровізації, музично-ігрова діяльність надає можливість кожному студентові заглибитись у світ мистецтва. У цьому зв'язку виключного значення набувають діалогічна сві-

домість вчителя, його імпровізаційні вміння, навички, знання в галузі імпровізаційної діяльності.

На сучасному етапі професійне виховання та самовиховання вчителя обов'язково повинно передбачати розвиток здатності до педагогічної творчості. Надійним засобом розвитку педагогічної творчості є музично-ігрова діяльність. Така мистецька підготовка вчителя музичного мистецтва засобами музично-ігрової діяльності, готовність до її організації та проведення є чинником педагогічного зростання.

Майбутній учитель музичного мистецтва повинен бути готовий до творчої взаємодії з вихованцями, демонструвати їм зразки творчого підходу до мистецтва, а також формувати креативний потенціал дітей у різних видах художньо-творчої та музично-ігрової діяльності за їхнім добровільним вибором. Креативність методичного мислення педагога забезпечується системою вмінь та навичок організації творчої музично-ігрової діяльності молодших школярів: уміння добирати музичні ігри відповідно до освітніх завдань; уміння інтегрувати різні види мистецтва в процесі організації музично-ігрової діяльності [36].

Отже, відповідно до мети і завдань дослідження було виокремлено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів.

Висновки до II розділу

У процесі аналізу психолого-педагогічної літератури нами було виокремлено ряд педагогічних умов ефективної фахової підготовки вчителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів, які відображають загальні освітні тенденції в підготовці майбутніх педагогів у своїй професійній діяльності:

1. Реалізація гносеологічно-знаннєвого підходу до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів у процесі загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя.

2. Забезпечення рефлексивної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності.

3. Розвиток у студентів методичної вправності щодо організації музично-ігрової діяльності учнів на основі інтегрованого підходу до навчально-виховної роботи в початковій школі.

4. Упровадження креативного підходу до організації позааудиторної роботи зі студентами на музично-ігровій основі.

Для майбутнього вчителя музичного мистецтва вміння керувати ігровою діяльністю дітей має стати органічною потребою. Адже у формуванні особистості молодшого школяра провідна роль належить вчителю, який закладає надійне підґрунтя духовності й культури.

Студенти протягом навчання у педагогічних ЗВО традиційно отримують міцну загально-педагогічну підготовку. Вивчення нормативних курсів: історії педагогіки, дидактики, теорії виховання, методики виховної роботи та ін. збагачує майбутнього фахівця системою педагогічних знань про значення і місце гри в навчально-виховній роботі з дітьми молодшого шкільного віку.

Готовність студентів до організації музично-ігрової діяльності в курсі музичного мистецтва початкової школи забезпечуються в процесі вивчення циклу методичних дисциплін: «Методика музичного виховання», «Методика роботи з дитячим голосом», «Педагогіка музичного сприймання» та ін. Осно-

вними організаційними формами навчання, у процесі яких майбутні вчителі отримують знання щодо організації музично-ігрової діяльності молодших школярів на уроках музичного мистецтва, є лекції, практичні заняття, самостійна робота, консультації.

Одним із шляхів фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва є безпосередня організація музично-ігрової діяльності з молодшими школярами під час проходження практики в загальноосвітніх навчальних закладах. Педагогічна практика сприяє розвитку у студентів методичної вправності щодо організації музично-ігрової діяльності учнів.

Отже, загально-педагогічна й методична підготовка зобов'язана забезпечити належний рівень готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів.

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

3.1. Стан готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів

Під час професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти відбувається систематичне накопичення музично-теоретичних знань, розвиток умінь і навичок, проте без надання важливого значення тим умовам, у яких перебуває суб'єкт навчально-виховного впливу.

Мета й завдання експерименту в межах теми магістерської роботи мали своїм підґрунтям висновки, зроблені на основі теоретичного аналізу нашого дослідження, про те, що у закладах вищої освіти буде належний рівень підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів при дотриманні наступних педагогічних умов:

- реалізація гносеологічно-знаннєвого підходу до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів у процесі загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя;
- забезпечення рефлексивної готовності майбутнього вчителя початкової школи до організації музично-ігрової діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності;
- розвиток у студентів методичної вправності щодо організації музично-ігрової діяльності учнів на основі інтегрованого підходу до навчально-виховної роботи в початковій школі;
- упровадження креативного підходу до організації позааудиторної роботи зі студентами на музично-ігровій основі.

Отже, проблема підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів потребує експериментальної перевірки та апробації виділених нами педагогічних умов.

Експериментальне дослідження тривало упродовж 2018–2019 рр. здійснювалося на базі Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Шевченка. в кілька етапів: констатувальний та формувальний етапи експерименту.

Із метою виявлення вихідного стану готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів було проведено констатувальний етап експерименту.

В експерименті взяли участь студенти спеціальності Середня освіта. (Музичне мистецтво). Констатувальний етап експерименту охоплював 29 студентів I та III курсів (денної та заочної форми навчання). Учасникам експерименту була запропонована анкета з п'яти запитань:

1. Що таке музично-ігрова діяльність?
2. Які види ігор можна використати на уроках музичного мистецтва в початковій школі?
3. Яке значення має музично-ігрова діяльність в процесі формування особистості молодшого школяра?
4. Назвіть умови ефективної організації музично-ігрової діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі?
5. Що повинен знати та вміти вчитель музичного мистецтва для успішної організації музично-ігрової діяльності з молодшими школярами? (див. Додаток А)

У нашому дослідженні ми визначили критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів на уроках музичного мистецтва за такими компонентами:

1. мотиваційний компонент: критерієм мотиваційної готовності є *наявність інтересу, установок, позитивного ставлення, потреб в оволодінні*

знаннями з організації музично-ігрової діяльності учнів, показниками якого виступають:

- наявність у студентів стійкого інтересу до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів;
- позитивна мотивація студентів до навчання з метою формування готовності до організації музично-ігрової діяльності;
- усвідомлення необхідності і значущості музично-ігрової діяльності учнів у навчальному процесі;
- прагнення використовувати різні музичні ігри на уроках музичного мистецтва.

2. когнітивно-методичний компонент – критерієм когнітивно-методичної обізнаності є *оволодіння якісною теоретичною та практичною підготовкою*, показниками якого виступають:

- засвоєння загальнопедагогічних і психологічних особливостей музичного виховання учнів;
- оволодіння теорією та методикою організації музично-ігрової діяльності;
- засвоєння музично-ігрового репертуару.

3. творчий компонент – креативна вмільість визначатиметься за критерієм *здатності до творчого практичного керівництва музично-ігровою діяльністю*, показниками якого є:

- здатність імпровізувати в процесі організації та проведення музичних ігор на уроці;
- вміння надавати учням максимальну свободу в музично-ігровій діяльності, що обмежується лише конкретними правилами гри;
- здатність творчо взаємодіяти з учнями в процесі організації музично-ігрової діяльності.

Урахування виокремлених критеріїв і показників готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів дало змогу визначити рівні зазначеної готовності.

Низький рівень характеризує студентів, яким властиве негативне ставлення до музично-ігрової діяльності, пасивне відношення до використання музичних ігор у навчально-виховному процесі початкової школи, фрагментарність знань щодо специфіки використання музичної гри в роботі з молодшими школярами. Студенти цієї групи не вміють добирати й організовувати музично-ігрову діяльність.

Середній рівень умовно об'єднує студентів, яким притаманне активно-дійове ставлення до використання музично-ігрової діяльності з молодшими школярами, розуміння її розвивально-виховного значення, достатньо сформовані вміння організовувати музично-ігрову діяльність з молодшими школярами, належна компетентність у галузі теорії і методики організації музично-ігрової діяльності, потреба у професійному самовдосконаленні, самоосвіті. Проте студентам цієї групи притаманний переважно репродуктивний характер щодо організації музично-ігрової діяльності з учнями початкових класів.

Високий рівень властивий студентам, які свідомо й системно засвоїли методологічні основи, теорію й методику організації музично-ігрової діяльності. У них сформована стійка потреба та вміння творчого підходу до організації музично-ігрової діяльності. Студенти цієї групи оволоділи методикою використання музичних ігор на креативній основі. Для них характерні сформовані вміння ефективно організовувати музично-ігрову діяльність у контексті рефлексивного аналізу результатів власної педагогічної діяльності. В практичній роботі панує творчий підхід до організації музично-ігрової діяльності учнів початкових класів.

Таким чином, рівень готовності майбутніх учителів до організації музично-ігрової діяльності ми оцінювали за трьома рівнями: низьким, середнім та високим.

Аналізуючи відповіді студентів, ми визначили, що 7% на високому, 34% студентів на середньому рівні і 39% на низькому рівні мають уявлення, що таке музично-ігрова діяльність; 14% на високому, 38 % студентів на сере-

дньому рівні і 48% на низькому рівні знають, які види ігор використовуються на уроках музичного мистецтва; 21% на високому, 34% студентів на середньому рівні і 45% на низькому рівні розуміють значення музично-ігрової діяльності для розвитку особистості молодшого школяра; 7% на високому 48% студентів на середньому рівні і 45% на низькому рівні мають уявлення про ефективні умови організації ігрової діяльності на уроках музичного мистецтва; 12% на високому, 40% студентів на середньому рівні і 48% на низькому рівні зорієнтувалися, що повинен знати вчитель музичного мистецтва для ефективної організації уроків. Загалом, представлена картина наявних знань з означеної теми в студентів I та III курсу свідчить про відсутність ґрунтовних знань про організацію ігрової діяльності на уроках музичного мистецтва.

Результати діагностики майбутніх учителів музичного мистецтва за мотиваційним компонентом готовності до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Результати діагностики майбутніх учителів музичного мистецтва
за мотиваційним компонентом**

Рівні готовності	Кількість студентів	%
низький	15	51
середній	10	35
високий	4	14

Результати діагностики майбутніх учителів музичного мистецтва за когнітивно-методичним компонентом готовності до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Результати діагностики майбутніх учителів музичного мистецтва
за когнітивно-методичним компонентом**

Рівні готовності	Кількість студентів	%
низький	13	45
середній	14	48
високий	2	7

Результати діагностики майбутніх учителів музичного мистецтва за творчим компонентом готовності до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

**Результати діагностики майбутніх учителів музичного мистецтва
за творчим компонентом**

Рівні готовності	Кількість студентів	%
низький	17	58
середній	10	35
високий	2	7

Узагальнені результати діагностики готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів на констатувальному етапі експерименту представлені в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Узагальнені результати констатувального експерименту

Компоненти готовності	Рівні					
	Низький		Середній		Високий	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Мотиваційний	15	51	10	35	4	14
Когнітивно-методичний	13	45	14	48	2	7
Творчий	17	58	10	35	2	7

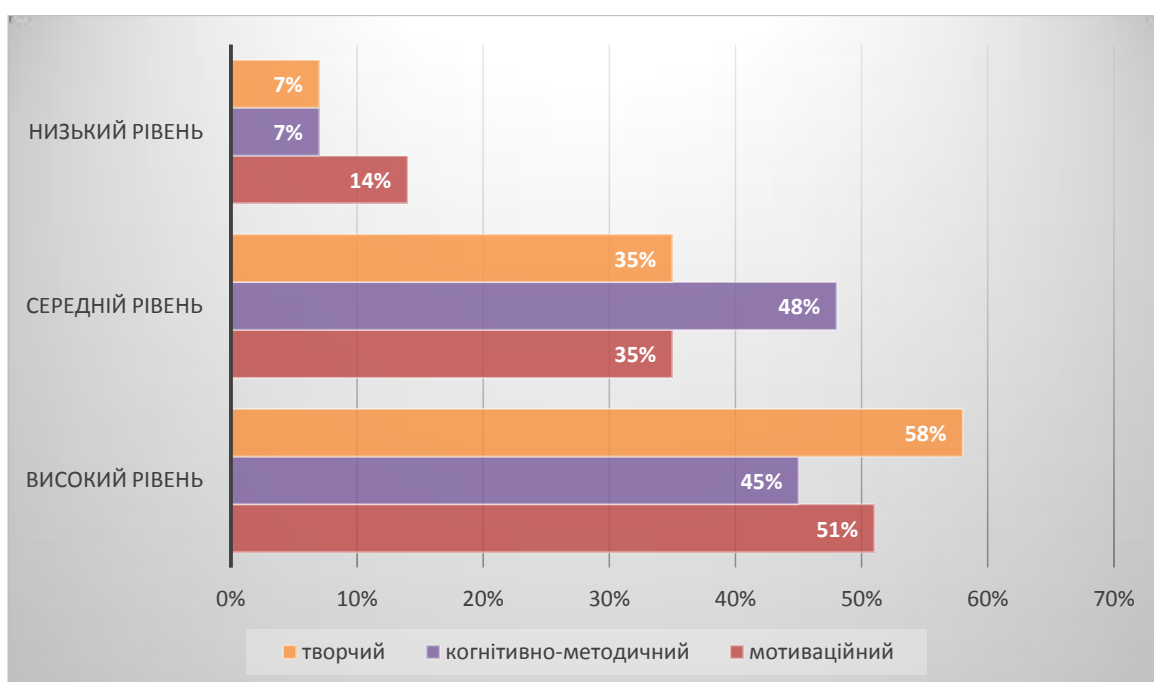

Рис. 3.1. Узагальнені результати констатувального експерименту

Окрім анкетування студентів, в межах нашого дослідження ми провели діагностування здатності майбутніх учителів музичного мистецтва до практичного керівництва музично-ігровою діяльністю молодших школярів. В ході організованого спостереження за проведенням студентами-практикантами уроків музичного мистецтва в початкових школах ЗНЗ ми вивчали вміння майбутніх учителів музичного мистецтва добирати музичні ігри відповідно

до завдань розвитку та виховання учнів початкових класів; їхньої здатності організовувати різні види музичних ігор на певних етапах уроку; уміння забезпечувати керівництво участі учнів у музично-ігровій діяльності; розвиненості комунікативних навичок щодо реалізації творчої взаємодії з учнями у процесі музично-ігрової діяльності.

Аналіз результатів даної роботи засвідчив, що недостатня обізнаність майбутніх учителів музичного мистецтва щодо музично-ігрового репертуару для дітей молодшого шкільного віку спричинила труднощі як у виборі музичної гри, так і в співвіднесенні її з метою, завданнями виховання й навчання молодших школярів, формулюванні музично-ігрового задуму, виборі мистецьких засобів і музичного матеріалу, підготовці музично-ігрового реквізиту.

Також в ході спостереження було з'ясовано, що більшість майбутніх учителів здатні організовувати музичні ігри стандартно, за певним шаблоном. Їм не притаманні творчий підхід до керівництва участі дітей у музично-ігровій діяльності та вміння інтегрувати різні види мистецтв під час організації такої діяльності. Недостатні знання музично-ігрового репертуару, недостатня сформованість у більшості майбутніх учителів музичного мистецтва умінь добирати музичні ігри відповідно до завдань розвитку та виховання молодших школярів негативно позначалися на їхній здатності організовувати музично-ігрову діяльність молодших школярів.

Отже, в результаті проведеного константувального експерименту зі студентами можна зробити висновок про недостатній рівень ґрунтовних знань щодо організації музично-ігрової діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі.

Таким чином, результати констатувального етапу експерименту виявили ряд проблем, які ускладнюють підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів, зокрема у змісті навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва недостатня увага приділяється формуванню у майбутнього фахівця системи педагогічних знань про значен-

ня і місце музичної гри в навчально-виховній роботі з молодшими школярами, оволодінню теорією та методикою організації музично-ігрової діяльності дітей.

Тому є необхідність проведення формувального експерименту для покращення рівня готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі.

3.2. Організація експериментального дослідження

У процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва з метою виправлення вищезазначених недоліків має проводитися грамотно організована і цілеспрямована робота по формуванню у студентів здатності до практичного керівництва музично-ігровою діяльністю молодших школярів.

Дослідно-експериментальну роботу було організовано відповідно до основних вимог щодо проведення формувального експерименту психолого-педагогічних досліджень, а також питань статистичної та математичної обробки їхніх результатів (Ю. Бабанський, С. Гончаренко, Н. Кузьміна, В. Семиченко, В. Сластьонін, Дж. Стенлі, Є. Сидоренко, Г. Суходольський).

Для підвищення рівня готовності майбутніх учителів до організації музично-ігрової діяльності з молодшими школярами на уроках музичного мистецтва в межах формувального експерименту нами було проведено лекційне заняття та цикл практичних міні-тренінгів для 17 магістрантів 63 та 66 групи денної та заочної форми навчання: спеціальність Середня освіта. (Музичне мистецтво).

Тема лекційного заняття «Музично-ігрова діяльність та особливості її організації на уроках музичного мистецтва в початковій школі» (див. Додаток Б).

Мета: ознайомити майбутніх учителів музичного мистецтва з особливостями організації музично-ігрової діяльності з молодшими школяра-

ми; особливостями та методикою проведення музичних ігор на різних етапах уроку.

Наведемо фрагмент лекційного заняття.

«Серед ігор, які учитель використовує в своїй роботі, особливе місце посідають музичні ігри. Їхня особливість зумовлена тим, що під час музично-ігрової діяльності легше подолати розбіжності між почуттями, думкою і дією. В таких іграх відбувається могутній розвиток емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів.

Музично-ігрова діяльність впливає на розвиток творчих здібностей учня й загальну креативність його мислення та поведінки. Розвиваючи творчий потенціал молодших школярів, потрібно домагатися виразної передачі у музично-ігровій формі різних казкових образів, імпровізувати оригінальні посівки з використанням ритмічних рухів, створювати танцювальні рухи під час інсценування пісні. Доречно зазначити, що в методичній літературі описано різні музичні ігри, які пропонуються з метою підвищення якості навчання й розвитку дітей, а також виховання дружніх стосунків молодших школярів.

Потрібно наголосити, що добираючи ігри до уроків музичного мистецтва, вчитель має віддавати пріоритет не загально рухливим, а музично-хореографічним видам. Танцювальні рухи під час сприймання або виконання музичних творів значно підсилюють емоційність реакції молодшого школяра на музичний образ.

Необхідно вказати, що використання гри на уроці мистецтва допоможе забезпечити ґрунтовне засвоєння учнями основ музичної грамоти, що є одним із найбільш складних аспектів музичного виховання. Це можна пояснити тим, що вивчення та засвоєння нових музичних термінів, елементів нотної грамоти, відомостей про композиторів та їх твори – складний процес, який вимагає від школяра стійкої уваги, концентрації зусиль, емоційних та інтелектуальних зусиль. Науковці наголошують на необхідності використання на

уроках мистецтва саме музично-дидактичних ігор. Це такі музично-дидактичні ігри як:

- ті, що сприяють формуванню конкретних музично-слухових уявлень про елементи музичної мови (мелодію, лад, ритм, тембр, динаміку тощо). До таких ігор слід віднести музично-дидактичні ігри: «Луна», «Дощик», «Ланцюжок», «Хто співає?»;

- ті, у процесі яких закріплюються відомості про нотну грамоту (назви звуків, запис нот, тривалості звуків, знаки альтерації тощо). Наприклад: «Рибалка-музикант», «Музична математика», «Музичне лото», «Мелодійне лото»;

- ті, у процесі яких засвоюються та розширюються знання про музичні твори та творчість композиторів. Наприклад: «Відгадай мелодію», «Музична галерея», «Музичні терміни», «Три кити».

Після лекційного заняття, з метою формування вміння та навичок магістрантів використовувати різні види музичних ігор на уроках музичного мистецтва в початковій школі було проведено ряд міні-тренінгів практичного спрямування. Міні-тренінг складався з вступної частини (ознайомлення студентів з особливостями організації музично-дидактичних ігор і практичної частини (проведення ігор з магістрантами). В кінці тренінгу ми провели обговорення, в ході якого студенти поділилися своїми враженнями.

Отже, на початку першого тренінгу на тему: «Музично-дидактичні ігри на уроках музичного мистецтва» магістрантів ознайомили з особливостями організації та керівництва музично-дидактичними іграми на уроках музичного мистецтва. Зокрема, студенти дізналися, що музично-дидактичні ігри – це засіб активізації мислення, розумових і творчих здібностей молодших школярів. Їх доцільно використовувати на уроках музичного мистецтва при повторенні й закріпленні навчального матеріалу, перевірці знань. Залежно від віку учнів, рівня їх музичного розвитку, мети уроку та складності завдань, вони можуть бути розв'язані школярами самостійно або з допомогою вчите-

ля. Перевагу треба надавати таким іграм, які передбачають участь у них більшості дітей класу, швидку відповідь, зосередження довільної уваги.

Також, разом з магістрантами було уточнено значення музично-дидактичних ігор – розвиток у школярів музичних здібностей (відчуття ритму, тембрового, динамічного, висотного, ритмічного слуху, музичної пам'яті тощо), у доступній ігровій формі допомогти їм розібратися в елементарній музичній грамоті, спонукати до самостійної діяльності із застосуванням знань, отриманих на уроці музичного мистецтва Використання музично-дидактичних ігор на уроках музичного мистецтва в початковій школі дозволяє школярам покращувати знання, формувати інтерес до музичного мистецтва, розвивати музично-творчі здібності. Дидактичний матеріал таких ігор відрізняється від інших тим, що в його основі лежать завдання розвитку музичного сприйняття та музичних здібностей.

Далі магістранти ознайомилися з структурними складовими дидактичної гри – це дидактичне завдання, ігровий задум, ігровий початок, ігрові дії, правила гри, підбиття підсумків. У музично-дидактичних іграх іноді присутній сюжет, який має другорядне значення і виступає як необов'язковий компонент. На перший план виходять дидактична й ігрова задача, правила, ігрові дії на основі виконання певних розумових операцій (аналізу, синтезу, порівняння), а також результат і дидактично-ігровий матеріал.

Після цього, магістранти ознайомилися з різними видами музичних ігор – це ігри які застосовуються під час хорового співу, допомагають учням співати виразно, чисто, вчать правильно брати дихання, утримувати його до кінця фрази або музичного речення, розвивають такі музичні здібності як музичний слух, музичну пам'ять, а також вокально-хорові навички. У процесі слухання музики музично-дидактичні ігри використовуються з метою кращого розуміння музичного твору, його образу, засобів музичної виразності, а також розвивають у школярів емоційне ставлення до музики, відчуття ритму, звуковисотності, ладу та інші музичні здібності.

Для розвитку відчуття ритму, наприклад, у першому класі можна запропонувати музично-дидактичну гру «Визнач за ритмом», «Повтори». Корисною є гра «Яка музика?», в якій учні визначають вокальну й інструментальну музику, звучання різних інструментів (фортепіано, скрипки, флейти та ін.)

У процесі засвоєння музичної грамоти корисно використовувати музично-дидактичні ігри для засвоєння елементарних відомостей про музику, уміння розрізняти висоту, тривалість звучання, закріплення знань про нотний стан, знаки альтерації, темп, тембр, динаміку, музичні жанри, наприклад «Нотне лото», «Нотна грамота» та ін. Дані ігри добре розвивають музично-сенсорні здібності дітей, а також закріплюють знання з музичної грамоти.

Музично-дидактичні ігри умовно можна розділити на такі три групи:

1. Ігри, що дають школярам уявлення про характер музики (весела-сумна), музичних жанрів (пісня, танець, марш).
2. Ігри, в змісті яких дається уявлення про зміст музики та музичні образи.
3. Ігри, що формують в школярів уявлення про засоби музичної виразності.

В процесі тренінгу було наголошено на тому, що музично-дидактична гра повинна відповідати певним вимогам: у ній мають пропонуватися вправи, корисні для розумового і музично-творчого розвитку учнів; обов'язкова наявність захоплюючої задачі, розв'язання якої потребує розумових зусиль, подолання труднощів.

Перед проведенням музично-дидактичних ігор зі студентами ми ознайомили їх із загальними правилами, які визначають способи дій, їх послідовність, вимоги до поведінки учасників, регулюють взаємини між гравцями, сприяють вихованню наполегливості, чесності, кмітливості.

В практичній частині тренінгу ми провели з магістрантами різні види музично-дидактичних ігор, де вони змогли стати безпосередніми учасниками ігрового процесу.

Наводимо назви цих ігор:

- для розвитку музичного слуху, відчуття ритму, тембру, емоційного відгуку на музику («Ритмічна естафета», «Ритмічне коло», «Ланцюжок», «Маленький композитор», «Відгадаймо», «Сонце-хмара», «Динамічний компас», «Веселі дзвіночки», «Веселий оркестр», «Хто співає?»);

- для розвитку музичної пам'яті («Розшифруй мелодію», «Музична математика», «Музичне лото», «Знайди помилку», «Найближчі сусіди», «Музична галерея», «Музичний зоопарк»);

- для засвоєння знань про музичне мистецтво, засоби музичної виразності («Музичні терміни», «Концерт-маскарад», «Намалюй музику», «Музичний калейдоскоп», «Подорож пісенним океаном»).

Під час, обговорення результатів проведеного тренінгу ми зі студентами-магістрантами прийшли до висновку, що музично-дидактичні ігри завжди вимагають від учнів слухової зосередженості, уваги, певних розумових зусиль, самостійності, ініціативи. При проведенні дидактичної гри слід пам'ятати про музичний супровід, який має відповідати меті і завданням гри. Ігри з дітьми молодшого шкільного віку важливо проводити систематично й цілеспрямовано на кожному уроці музичного мистецтва, особливо в першому класі, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи й урізноманітнюючи їх у міру нагромадження в учнів знань, вироблення вмінь і навичок, засвоєння правил гри, розвитку пам'яті, виховання кмітливості, самостійності, наполегливості тощо.

В кінці тренінгу магістранти отримали завдання обрати 3 музичні гри та підготуватися до їх проведення.

Наступний міні-тренінг «Музична ігрова скринька» був проведений зі студентами-магістрантами, в ході якого вони змогли відчувати себе і в ролі ке-

рівника гри і в ролі учасників гри. Студентами були проведені ряд ігор (див. Додаток В).

Наводимо окремі приклади музичних ігор організованих та проведених магістрантами:

1. Гра «Музичний годинник»

Мета: закріпити знання учнів про жанри музики (пісня, танець, марш), розвивати музичну пам'ять.

Обладнання: годинник з однією стрілкою. По периметру годинника розташовані прозорі кишені, у які вкладають картинки із зображеними символами жанрів музики.

Методика проведення гри. Лунає музичний твір. Дитина визначає, який це твір за жанром, дуже добре, якщо вона впізнає назву твору, то повертає стрілку до відповідної картинки.

2. Гра «Музичний магазин»

Мета: розвивати вміння визначати на слух тембри музичних інструментів.

Обладнання: магнітофон, аудіо записи звучання музичних інструментів, картки із зображенням музичних інструментів (фортепіано, сопілка, барабан, скрипка, бандура і т.д.)

Методика проведення гри. Вчитель по черзі вмикає записи звучання різних музичних інструментів, а учневі необхідно впізнати який музичний інструмент продається зараз в магазині (добре, якщо учень скаже й до якої групи відноситься цей інструмент).

3. Гра «Аукціон композиторів»

Мета: закріплювати знання про біографію та творчість композиторів.

Обладнання: портрети композиторів.

Методика проведення гри. Вчитель показує портрет композитора. Учні, щоб його «викупити», мають «роботи ставки» - називати відомості з життя, твори, характеризувати творчість, засоби виразності тощо. Хто назве більше – переможець.

4. Гра «Спіймаємо в долоньки»

Мета: розширити словниковий запас молодших школярів стосовно емоційно-образних характеристик музичних творів.

Методика проведення гри. Після прослуховування твору вчитель описує характер, спеціально називаючи неправильні слова. Учні повинні «зловити» правильні слова-характеристики до даного твору.

5. Гра «Запитання – відповідь»

Мета: розвивати навички вокальної імпровізації, звуконаслідування.

Методика проведення гри. Вчитель співає запитання, а учень має скласти і проспівати відповідь, або ж вчитель співає початок музичної фрази, а учень має придумати її закінчення.

6. Гра «Чарівна музична квітка»

Мета: розвивати вміння дітей визначати характер, темп та динаміку музичного твору.

Обладнання: квітка із прозорими кишенями на пелюстках, у які вкладають предметні картки із зображенням сонечка, хмарки, дощу, маленьких та великих дзвоників, метелика, літака, ракети тощо.

Методика проведення гри. Вчитель пропонує дітям уважно прослухати музичний твір та знайти картинку, яка відповідає характеру музики. Учні, прослухавши музику, вибирають картинку, вкладають в кишеню на пелюстці чарівної квіточки та розповідають про характер і інші засоби виразності музичного твору.

7. Гра « Хороший настрій»

Мета: розвивати вміння визначати настрій музичного твору, аналізувати твір.

Обладнання: картки зеленого, жовтого та червоного кольорів.

Методика проведення гри. Вчитель роздає учням по три картки кольору світлофора: зеленого, жовтого, червоного. Діти слухають музичний твір, після слухання вчитель запитує, як змінився настрій. Діти піднімають картки, які означають:

зелений колір – настрій піднесений, змінився в кращу сторону;

жовтий колір – настрій нейтральний, ніяк не змінився;

червоний колір – настрій погіршився.

Учні розповідають, які почуття вони пережили, слухаючи той чи інший твір.

8. Гра «Луна»

Мета: формування та розвиток ритмічного чуття.

Методика проведення гри. Вчитель плескає ритмічний малюнок, а учень повторює його за вчителем. Ритмічний малюнок можна подовжувати і ускладнювати.

Є варіант цієї гри більш складний. Вчитель проплескує ритмічний малюнок, наприклад П І П, а учень має проплескати цей малюнок навпаки: І П П.

9. Гра «Музична драбинка»

Мета: розвивати мелодичний слух учнів, чистоту інтонування.

Обладнання: комплект карток із сходами

1-а картка – намальовані три сходи вгору (послідовно)

2-а картка – чотири сходи вгору;

3-а картка – п'ять сходинок вгору;

4-а – три сходинок вниз;

5-а – чотири сходинок вниз;

6-а - п'ять сходинок вниз;

7-а – три сходинок вгору (з інтервалами, наприклад терція);

8-а – три сходинок вниз (теж з інтервалами).

Методика проведення гри. Вчитель програє на інструменті різні мелодичні малюнки, учні їх впізнають і показують на картках. Також учні за другим повторенням можуть їх проспівувати.

10. Гра «Знайомство»

Мета: розвиток мелодичної та ритмічної імпровізації.

Методика проведення гри. Вчитель вітається з класом, пропонує познайомитися у незвичайній формі – музичній. На ритмічно-мелодичну вокальну імпровізацію вчителя музики у формі питання «Як тебе звати?» діти, відповідно, повинні проспівати своє ім'я.

11. Гра «Склади слово»

Мета: розвивати ритмічне чуття,

Обладнання: картки з ритмічними малюнками.

Методика проведення гри. Вчитель роздає картки з різними ритмічними малюнками, зазначаючи, що І – та (довгий звук), а П – ті-ті(короткі звуки). Учні необхідно скласти слова в заданому ритмі. Наприклад:

П І П І – ділі-дон, ділі-дон;

І П І І – сонечко світить;

П П І І – я іду до школи.

12. Гра «Дерево мудрості»

Мета: закріплювати знання про життя та творчість композиторів, прослухані твори.

Обладнання: плакат з Деревом мудрості, аркуші паперу.

Методика проведення гри. Учні слухають розповідь учителя про життя і творчість композитора, придумують запитання щодо почутого, записують їх та «вішають на Дерево мудрості». Кожен підходить до Дерева, «зриває» записку, читає, відповідає. Інші оцінюють запитання та відповіді.

13. Гра «Вправний музикант»

Мета: закріплювати знання нотної грамоти.

Обладнання: комплекти карток із словами, які містять склади з назвами нот (наприклад, місто, лялька, парасолька, директор і т.п.).

Методика проведення гри. Вчитель роздає двом командам різні картки, учні відшуковують у словах ноти. Хто справився швидше, називає кількість нот, і їх назви. Якщо помилка – мінус один бал. Потім називає учень з іншої команди.

В кінці тренінгу в ході підсумкової бесіди магістранти ділилися своїми враженнями та обговорювали труднощі які виникали при організації та проведенні гри. Наводимо перелік запитань даної бесіди:

1. Які музичні ігри Вам сподобалися найбільше і чому?
2. Які з цих музичних ігор Ви змогли б організувати в початковій школі?
3. Які з музичних ігор Ви не змогли б організувати з молодшими школярами?
4. З якої причини Ви не змогли б організувати музичну гру?
5. Як Ви оцінюєте власну готовність до організації музичних ігор дітей?

В ході наступного практичного міні-тренінгу студенти продовжили опановувати методику організації музично-ігрової діяльності з молодшими школярами. Студенти-магістранти отримали завдання підготувати фрагмент уроку який би містив елементи конкурсних завдань на музичну тематику: «Відгадай загадку до назви пісні»; «Відгадай мелодію пісні з семи нот», «Відгадай назву пісні за легендою»; «Заспівай пісню в образі «народного артиста», «Відгадай музичний інструмент», «Музична Мультяндія» та ін.

Наводимо деякі приклади. 1. Відгадай пісню за описом: «Він допомагає малювати казку на вікні, сприяє бути здоровими, красивими, веселими» («Морозець» (слова Г. Бойка, музика Б. Фільц); «Цей процес майстерності допомагає висловлювати свої почуття мамі та привітати її зі святом» («Вишиванка» (слова М. Сингаївського, музика В. Верменича); «Він сильний, могутній, добрий, але небезпечний, не любить, коли зачіпають під час сну, коли з ним жартують узимку» («Чому ведмідь взимку спить» (слова О. Коваленка, музика Л. Кніпера) тощо.

2. Відгадай загадку до назви пісні: «Хто приходить раз на рік уночі з небокраю? Кому слухняні діти подарунки замовляють? – Святому Миколаю» (до пісні А. Ведмедері «Святий Миколаю»); «Любить гуску, курку їсти. Шубку гарну має. Руда, хитра, невеличка. А зовуть її – Лисичка» («Пісня лисички» з опери «Коза-дереза» на музику М. Лисенка); «Червоне намисто на дереві росте. Для птахів маленьких воно непросте. Забезпечить харчування їм

така рослина. Що ж у лузі в нас росте? – Червона калина» (українські народні пісні «Ой є в лісі калина» та «Ой у лузі червона калина»).

Отже, в процесі проведених вищезазначених тренінгів майбутні учителі музичного мистецтва мали нагоду ознайомитися з специфікою організації музично-ігрової діяльності з молодшими школярами на уроках музичного мистецтва.

3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

За результатами повторного анкетування ми змогли об'єктивно оцінити рівень готовності майбутніх учителів до організації музично-ігрової діяльності.

Наводимо перелік запитань анкети:

1. Що таке, на Вашу думку, музично-ігрова діяльність?
2. Які переваги має музично-ігрова діяльність над іншими видами діяльності молодших школярів?
3. Які Ви знаєте способи організації музично-ігрової діяльності дітей?
4. Які музичні ігри Вам відомі? Назвіть їх.
5. Які Ви прогнозуєте труднощі в організації музично-ігрової діяльності з молодшими школярами?

Наведемо результати проведеного формувального експерименту.

На перше питання анкети правильну повну відповідь дали 7 студентів (40%). Частина анкет (54%) містять неповну відповідь на поставлене питання. На друге питання анкети «Які переваги має музично-ігрова діяльність над іншими видами діяльності молодших школярів?» основна частина студентів (65%) дали наступні відповіді: музично-ігрова діяльність сприяє більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу, формуванню цілісної системи знань; підвищує мотивацію учнів; музично-ігрова діяльність збагачує дітей новими враженнями, розвивають у них ініціативу, самостійність; відбувається музично-естетичний розвиток особистості, учні вчаться сприймати, розу-

міти і відчувати музику; під час музично-ігрової діяльності розвиваються комунікативні навички дітей, вміння взаємодіяти в парі та групі з однолітками та вчителем; отримання позитивних емоцій в процесі музичних ігор; в процесі музично-ігрової діяльності у молодших школярів формується відчуття впевненості в своїх силах; відбувається творчий розвиток особистості.

На третє питання анкети «Які Ви знаєте способи організації музично-ігрової діяльності дітей?» серед опитуваних переважали такі відповіді: використання ігрових форм, ігрового задуму, ігрових моментів, проведення різних видів ігор: музичних дидактичних ігор; театралізована діяльність, інсценізація, драматизація; імпровізація; рухливі музичні ігри на уроках музичного мистецтва, свята, розваги, музичні вікторини та ін.

Відповідаючи на четверте питання анкети «Які музичні ігри Вам відомі?» студенти називали наступні види музичних ігор: музично-дидактичні (для розвитку слуху («Що почув?», «Чув дзвін», «Музична драбинка», «Музичний магазин»), відчуття ритму («Спіймаємо долоньки», «Луна», «Знайомство»), дитячої творчості («Чарівна музична квітка»); музичні-народні ігри інсценізації («Подоланочка», «А ми просо сіяли», «Сопілочка», «Гойдалки», «Літала сорока»); ігри з елементами драматизації («Ходить гарбуз по городу», «Коза»); руливі ігри з текстом («Зайчик», «Квочка», «Зірву горішки»), ігри розваги («Варена риба», «Свинка»), ігри забави («Два півника», «Кицька», «Птиці») та ін.

Щодо п'ятого питання «Які Ви прогнозуєте труднощі в організації музично-ігрової діяльності з молодшими школярами?» студенти найчастіше давали такі відповіді: складнощі при виборі конкретної гри серед великої кількості музичних ігор; труднощі з організацією учнів, вміння залучити до гри всіх учнів; підтримка їх інтересу до музичних ігор та ін.

Аналізуючи відповіді студентів після проведення формувального експерименту, можна зробити висновок, що 40 % студентів на високому рівні, 54 % на середньому рівні і 6 % на низькому рівні мають уявлення, що таке музично-ігрова діяльність; 38 % студентів на високому рівні, 50 % на середньо-

му рівні і 12 % на низькому рівні знають які переваги має музично-ігрова діяльність над іншими видами діяльності молодших школярів; 38% студентів на високому рівні, 48% на середньому рівні і 14 % на низькому рівні мають уявлення про способи організації музично-ігрової діяльності дітей; 38 % студентів на високому рівні, 54 % на середньому рівні і 8 % на низькому рівні мають уявлення про різні види музичних ігор; 36 % студентів на високому рівні, 48% на середньому рівні і 16 % на низькому рівні можуть передбачити труднощі в організації музично-ігрової діяльності з молодшими школярами.

Результати, отримані при обробці анкет за мотиваційним критерієм, наведемо в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Результати формувального експерименту за мотиваційним компонентом

Рівні готовності	Кількість студентів	%
низький	1	7
середній	9	53
високий	7	40

Результати формувального експерименту, отримані при обробці анкет за когнітивно-методичним критерієм, наведемо в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Результати формувального експерименту за когнітивно-методичним компонентом

Рівні готовності	Кількість студентів	%
низький	2	14
середній	12	70
високий	3	16

Результати формувального експерименту отримані при обробці анкет за творчим компонентом наведено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Результати формувального експерименту за творчим компонентом

Рівні готовності	Кількість студентів	%
низький	3	20
середній	11	68
високий	2	12

В табл. 3.8 та на рис. 3.2. покажемо загальні результати формувального експерименту дослідження рівня готовності майбутніх учителів до організації музично-ігрової діяльності за визначеними компонентами та рівнями.

Таблиця 3.8

Узагальнені результати формувального експерименту

Компоненти готовності	Рівні					
	Високий		Середній		Низький	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Мотиваційний	7	40	9	53	1	7
Когнітивно-методичний	3	16	12	70	2	14
Творчий	2	12	11	68	3	20

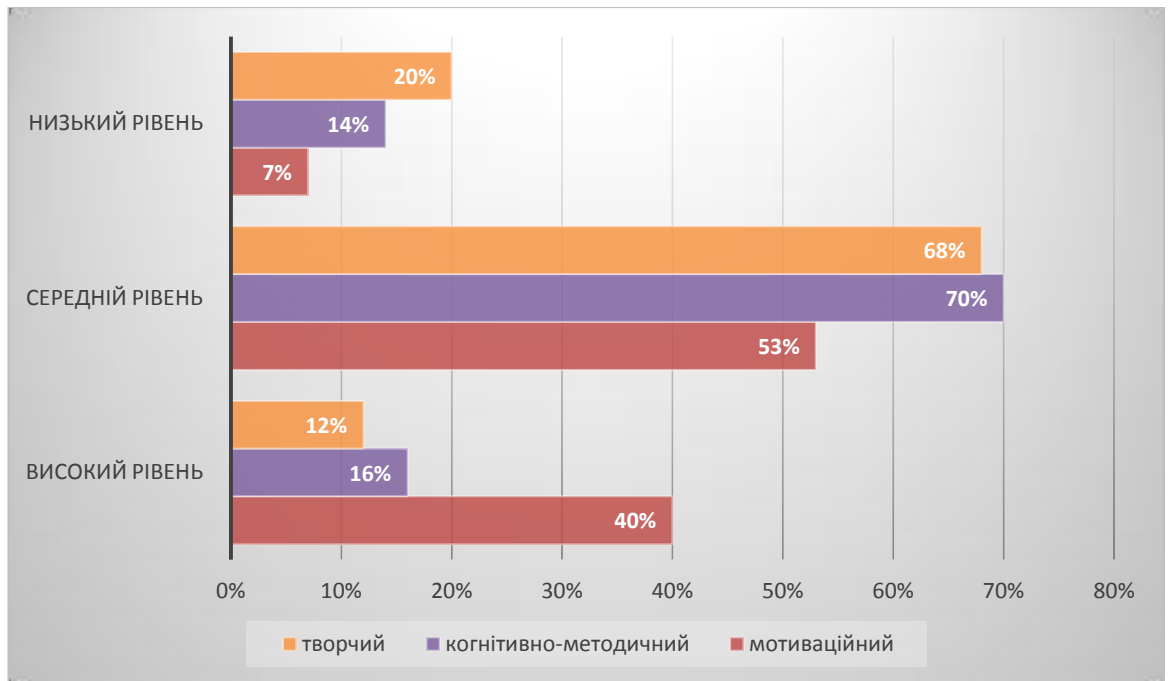

Рис. 3.2. Узагальнені результати формувального експерименту

Результати констатувального та формувального експерименту представлено в табл. 3.9. рис. 3.3

Таблиця 3.9

Порівняльні результати констатувального та формувального експерименту

Компоненти готовності	Констатувальний експе- римент			Формувальний експери- мент		
	Рівні					
	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
	%	%	%	%	%	%
Мотиваційний	51	35	14	7	53	40
Когнітивно- методичний	45	48	7	14	70	16
Творчий	58	35	7	20	68	12

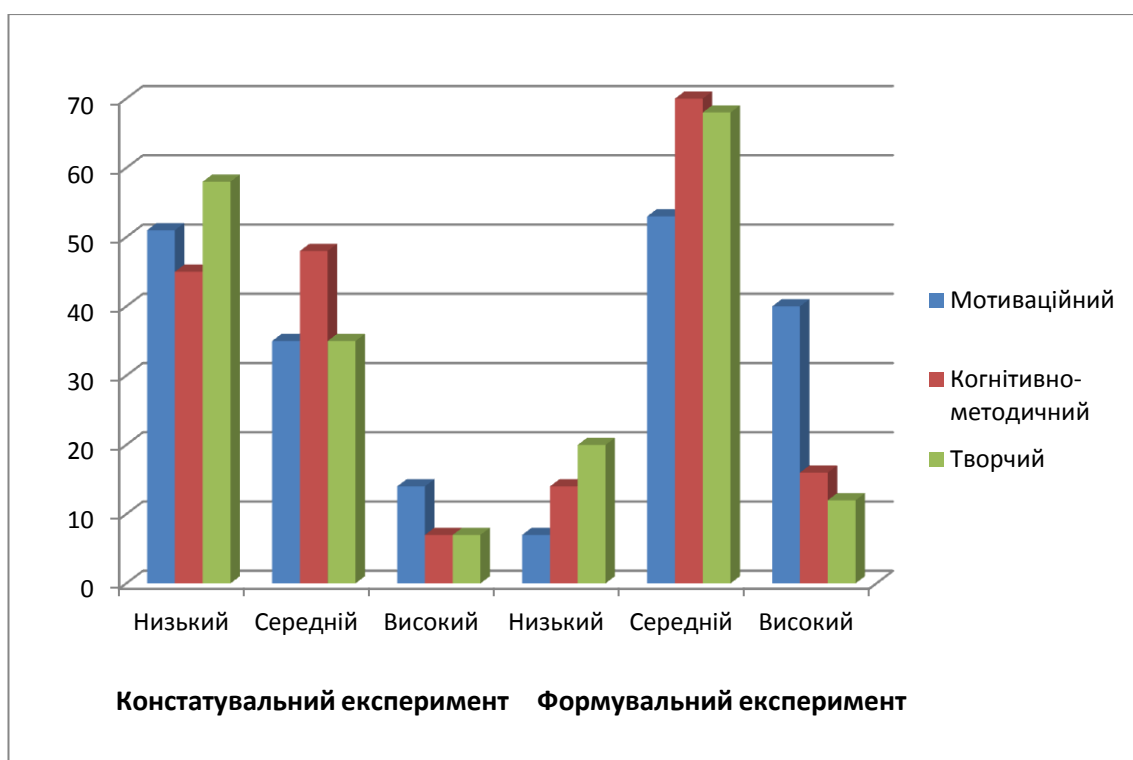

Рис. 3.3. Порівняльні результати констатувального та формувального експерименту

Отже, експериментальне навчання сприяло підвищенню рівня готовності майбутніх учителів музичного-мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів.

Висновки до III розділу

В результаті аналізу стану підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності учнів початкових класів було з'ясовано, що дана система фахової підготовки потребує удосконалення, що стало підставою для проведення педагогічного експерименту, загальна структура якого передбачала два основних етапи: констатувальний та формувальний.

У ході експерименту ми визначили компоненти готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів на уроках музичного мистецтва за такими компонентами: мотиваційний, когнітивно-методичний та творчий компонент.

Критерієм мотиваційної готовності є наявність інтересу, установок, позитивного ставлення, потреб в оволодінні знаннями з організації музично-ігрової діяльності учнів.

Критерієм когнітивно-методичної обізнаності є оволодіння якісною теоретичною та практичною підготовкою.

Креативна вмільсть (творчий компонент) визначатиметься за критерієм здатності до творчого практичного керівництва музично-ігровою діяльністю.

Означені компоненти дали змогу визначити рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності: низький, середній та високий.

Результати констатувального етапу засвідчили домінування низького та середнього рівнів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності за всіма компонентами (за мотиваційним 51%, когнітивно-методичним 45% та творчим 58%), що обумовило пошук шляхів її вдосконалення.

Формувальний етап експерименту було спрямовано на створення обґрунтованих нами педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів та реалізацію розробленої програми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до досліджуваної діяльності. В ході проведеної експериментальної роботи ми отримали кращі показники рівня готовності студентів до організації музично-ігрової діяльності у порівнянні з показниками констатувального етапу експерименту. Так, низький рівень за мотиваційним компонентом у 7% опитаних, за когнітивно-аналітичним критерієм – 14% і 20% за творчим критерієм. Підвищився показник високого рівня підготовки за мотиваційним критерієм із 14% до 40%, за когнітивно-аналітичним критерієм – із 7 % до 16%, за творчим критерієм – із 7% до 12% опитаних.

У результаті експерименту встановлено, що впровадження експериментальної програми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до ор-

ганізації музично-ігрової діяльності сприяло підвищенню рівня готовності магістрантів до досліджуваної діяльності.

ВИСНОВКИ

Реалізовані мета й завдання дослідження дають можливість зробити наступні висновки:

1. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності це частина мистецької підготовки, що наскрізно охоплює всі складники навчально-виховного процесу педагогічних ЗВО як системи, здійснюється у взаємозв'язку із загально-педагогічною підготовкою і передбачає етапність формування готовності вчителя музичного мистецтва до означеної діяльності у єдності знаннєво-підготовчого, технологічно-практичного, креативно-організаторського етапів. Таким чином, стає дедалі очевидним, що загально-педагогічна і методична підготовка педагога для школи першого ступеня зобов'язана забезпечити належний рівень готовності майбутнього фахівця до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів й потребує спеціальної розробки.

2. Музично-ігрова діяльність – це освітньо-виховний феномен, структурно і фундаментально підпорядкований мотиваційно-цільовим, змістовим, процесуально-організаційним завданням особистісного розвитку дитини; це засіб употужнення соціалізації дитини в умовах доцільного її включення в добровільну, художньо спрямовану, полікультурно оснащену колективну взаємодію. Музично-ігрова діяльність – це процес збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвитку музично-творчих здібностей, шлях пізнання і спосіб удосконалення рухових, слухацьких та виконавських умінь і навичок. інтелектуальних зусиль.

Роль музично-ігрової діяльності в особистісному становленні дитини неодноразово відзначалася у спеціальних дослідженнях (О. Апраксіна, Н. Ветлугіна, Д. Кабалевський, Л. Коваль, О. Лобова, Л. Масол, К. Орф, Г. Падалка, Г. Рігіна, О. Рудницька, В. Шацька, Б. Яворський та ін.). У роботах В. Андрєєва, Л. Виготського, Ю. Гільбуха, В. Давидова, О. Киричука, В. Крутецького, Н. Лейтиса, А. Лука, В. Моляки, М. Морозова, В. Рибалки, С.

Рубінштейна, С. Сисоевої, Я. Пономарьова та ін. висвітлюються психологічні механізми творчого розвитку дітей засобами ігрової діяльності.

Музичні ігри – це специфічний спосіб комунікативно-мистецької взаємодії дітей, що забезпечують створення емоційно наповненого мистецько-ігрового поля задля всебічного розвитку особистості молодшого школяра завдяки синкретизму музично-ігрової діяльності, шляхом поєднання гри, музики, танцю, поезії, музично-ритмічних рухів, драматизації тощо.

Музичні ігри є важливим засобом активізації навчальної діяльності молодших школярів, тому що вони: 1) органічно об'єднують триєдину мету навчання: освітню, розвивальну, виховну; 2) задовольняють різноманітні дитячі інтереси: ігрові, пізнавальні, соціальні; 3) збагачують коло уявлень про навколишній світ; 4) впливають на розвиток психічних процесів, на формування активної особистості; 5) виступають як засіб всебічного розвитку дитини, зокрема, її пізнавальних здібностей; 6) підвищують інтерес до навчання, розвивають уважність, забезпечують краще засвоєння навчального матеріалу; 7) не лише активізують розумову діяльність, а й розвивають трудові уміння та навички школярів. 8) застосовуються як метод і форма навчання молодших школярів. 9) певною мірою сприяють засвоєнню окремих знань та умінь; 10) забезпечують формування у дитини соціально прийнятих етичних норм поведінки та їх осмислення.

3. У процесі аналізу психолого-педагогічної літератури нами було виокремлено ряд педагогічних умов ефективної фахової підготовки вчителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів, які відображають загальні освітні тенденції в підготовці майбутніх педагогів у своїй професійній діяльності:

– реалізація гносеологічно-знаннєвого підходу до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів у процесі загально-педагогічної підготовки майбутнього вчителя;

- забезпечення рефлексивної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності;

- розвиток у студентів методичної вправності щодо організації музично-ігрової діяльності учнів на основі інтегрованого підходу до навчально-виховної роботи в початковій школі;

- упровадження креативного підходу до організації позааудиторної роботи зі студентами на музично-ігровій основі.

4. Готовність студентів до організації музично-ігрової діяльності забезпечуються в процесі загально-педагогічної підготовки та в процесі вивчення циклу методичних дисциплін: «Методика музичного виховання», «Методика роботи з дитячим голосом», «Педагогіка музичного сприймання» та ін. Основними організаційними формами навчання, у процесі яких майбутні вчителі отримують знання щодо організації музично-ігрової діяльності молодших школярів на уроках музичного мистецтва, є лекції, практичні заняття, самостійна робота, консультації.

Важливим напрямом фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є вироблення здатності управляти музично-ігровою діяльністю молодших школярів, бути її організатором і учасником, спрямовувати її хід на різних етапах, вносити корективи. Процес фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва має бути спрямований на засвоєння ними значення гри в музичному вихованні дітей, специфіки музично-ігрової діяльності, психологічних механізмів її організації в навчально-виховному процесі школи першого ступеня. Для ефективності керівництва музично-ігровою діяльністю майбутній учитель музичного мистецтва повинен дотримуватись відповідної етапності, знати особливості використання музичних ігор на уроках музичного мистецтва з молодшими школярами.

У ході експерименту ми визначили компоненти готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності мо-

лодших школярів на уроках музичного мистецтва за такими компонентами: мотиваційний, когнітивно-методичний та творчий компонент.

Критерієм мотиваційної готовності є наявність інтересу, установок, позитивного ставлення, потреб в оволодінні знаннями з організації музично-ігрової діяльності учнів.

Критерієм когнітивно-методичної обізнаності є оволодіння якісною теоретичною та практичною підготовкою.

Креативна вмільсть (творчий компонент) визначатиметься за критерієм здатності до творчого практичного керівництва музично-ігровою діяльністю.

Означені компоненти дали змогу визначити рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності: низький, середній та високий.

Результати констатувального етапу засвідчили домінування низького та середнього рівнів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності за всіма компонентами (за мотиваційним 51%, когнітивно-методичним 45% та творчим 58%), що обумовило пошук шляхів її вдосконалення.

Формувальний етап експерименту було спрямовано на створення обґрунтованих нами педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів та реалізацію розробленої програми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до досліджуваної діяльності. В ході проведеної експериментальної роботи ми отримали кращі показники рівня готовності студентів до організації музично-ігрової діяльності у порівнянні з показниками констатувального етапу експерименту. Так, низький рівень за мотиваційним компонентом у 7% опитаних, за когнітивно-аналітичним критерієм – 14% і 20% за творчим критерієм. Підвищився показник високого рівня підготовки за мотиваційним критерієм із 14% до 40%, за когнітивно-аналітичним критерієм – із 7 % до 16%, за творчим критерієм – із 7% до 12% опитаних.

Унаслідок експерименту встановлено, що впровадження експериментальної програми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-ігрової діяльності сприяло підвищенню рівня готовності студентів до досліджуваної діяльності (частка студентів, віднесених нами до високого та середнього рівня готовності до організації музично-ігрової діяльності дітей, зросла, натомість зменшилася кількість студентів із низьким рівнем, що свідчить про ефективність розробленої програми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдулина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: 2-е изд., перераб. и доп. М. Просвещение, 1990. 141 с.
2. Агейкіна-Старченко Т. В. Педагогічні умови підвищення кваліфікації вчителів мистецьких дисциплін у системі післядипломної освіти: автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”; Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2011. 20 с.
3. Амлінська Р. С. Музичні ігри. К. Музична Україна: 1981. 62 с.
4. Андрющенко В. П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до музично-естетичної діяльності: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”; Південно укр. держ. пед. ун-т (м. Одеса) ім. К. Д. Ушинського. О. 2000. 20 с.
5. Андрющенко В. П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до музично-естетичної діяльності: автореф. дис. .канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”; Південно укр. держ. пед. ун-т (м. Одеса) ім. К. Д. Ушинського. – О., 2000. 20 с.
6. Апраксина О. А. Методика музыкального воспитания в школе : [учеб. пособие]. М. Просвещение:, 1983. 224 с.
7. Байкова Л. А. Технология игровой деятельности : Рязань РГПИ, 1994. 186 с.
8. Батицький М. В. Музична мозаїка: Музично-дидактичні ігри: Музична Україна: 1990. 80 с
9. Букреєва Г. Б. Цікава музика: Музично-дидактичні ігри. 5-8 класи: навч. посібник для учнів основної школи. Тернопіль Навчальна книга – Богдан:2008.104 с.
10. Букреєва Г. Музичні ігри: Г. Б. Букреєва Мистецтво та освіта: 2003. № 1. С. 19-25. 10.

- 11.Букреєва Г. Музичні ігри: Г. Б. Букреєва Мистецтво та освіта: 2003. № 2. С. 44-49.
- 12.Варламов Д. И. Игра в педагогике и музыке : Д. И. Варламов, А. Е. Лебедев Искусство и образование: 2006. №6. С.70-75.
- 13.Ватаманюк Г.П. Вплив музики на розвиток дитини: Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: П.П. Зловейко Д.Г, 2010. Вип. 4. С. 245-252.
- 14.Верховинець В. М. Весняночка : ігри з піснями для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. 5-те вид. К. Муз. Україна : 1989. 343 с.
- 53.Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю. [5-е вид., доп.]. К. Муз. Україна : 1990. 152 с.
- 15.Вохмяніна І. В. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти"; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Х., 2009. 21 с.
- 16.Выготский Л. С. Педагогическая психология: ред. В. В. Давыдова. М. Педагогика- Пресс : 1999. 420 с.
- 17.Гаврилова В.Г. Професійна компетентність майбутніх учителів музики: структурно-змістовний компонент. Теоретичний та науковий часопис «Вища освіта України»: тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу». 2014.№ 3. С. 143-147.
- 18.Галянт И. Г. Музыкально-игровая деятельность как средство развития творческих способностей старших дошкольников : автореф. дис. канд. пед. наук :[спец. 13.00.07 «Теория и методика дошкольного образования»; Челяб. гос. пед. ун-т. Екатеринбург, 2006. 21 с.
- 19.Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Либідь 1997. 376 с.

- 20.Гордийчук А. Н. Педагогические условия формирования музыкальной культуры студентов педвузов : автореф. дис. канд. пед. наук . К.1990. 21 с.
- 21.Гумінська О. О. Уроки музики у загальноосвітній школі: методичний посібник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан 2005. 104 с.
- 22.Гуральник Н. П. Українська фортепіанна школа ХХ століття у контексті розвитку теорії і практики музичної освіти : дис. д-ра пед. наук : 13.00.01. К., 2008. 503 с.
- 23.Дверій Р. Музично-дидактичні ігри : *Мистецтво і освіта*. 2007. № 1. С. 36-41.
- 24.Державний стандарт: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
- 25.Дорошенко Т. В. Ігри у навчанні музики: *Початкова школа*. 1996. №9. С. 38-41.
- 26.Дряпіка В. І. Орієнтація студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект): К. КіровоградДержавне Центрально-Українське вид-во, 1997. 215 с.
- 27.Закон України «Про вищу освіту» Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1556-VII.
- 28.Закон України про освіту <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- 29.Зелененька І. Музично-дидактичні ігри на уроках:*Початкова школа*. 1999. № 4. С. 29 – 37.
- 30.Концепція НУШ: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>
- 31.О.Я.Савченко.,Н.М.Бібік.,В.О.Мартиненко. Концепція початкової освіти: та ін. *Початкова школа*. 2016. № 6. С. 1 – 4.
- 32.Крутій В. А. Дидактична гра в навчальній діяльності молодших школярів: В. А. Крутій *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського* : зб. наук. праць. Одеса : ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 1999 С.43-46.

- 33.Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика : монографія. Суми : Мрія, 2010. 516 с.
- 34.Макаренко А. С. Некоторые выводы из моего педагогического опыта: *Педагогические сочинения* : В 8 т. М. : Просвещение, 1984. Т.4. С.211-264.
- 35.Мар'євич Н. Музичні ігри в початковій школі : метод. посіб. Вінниця Бар Вінницька міська друкарня: 2011. 120 с.
- 36.Мар'євич Н. Шляхи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів : Наталія Мар'євич Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету: Серія: Педагогіка редкол: Терещук Григорій (голов. ред.) та ін. ; чл. редкол.: Вашуленко Микола та ін. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. Вип. 5. С. 142–147.
- 37.Мельничук С. Г. Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх учителів: історико-педагогічний аспект 1860-1990 рр. : монографія. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка 2006. 248 с. Мельничук С. Г. Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх учителів: історико-педагогічний аспект 1860-1990 рр. : монографія Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка 2006. 248 с.
- 38.Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: історія та теорія : навч. посіб. Суми : Козацький вал, 2009. 208 с.
- 39.Мішедченко В. В. Формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики : автореф. дис. .канд. пед. наук : [спец.] 13.00.02 «Теорія та методика навчання музики і музичного виховання»; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К, 2002. 19 с.
- 40.Навчальні програми для 1-4 класів (музичне мистецтво)
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
- 41.Національна стратегія розвитку освіти в Україні до 2021 року. 2013.
Взято з: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>

42. Ніколаї Г. Ю. Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі: ХХ століття : автореф. дис. . д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України: К, 2008. 42 с.
43. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посіб., М. М. Ткач. К. : Знання України 2004. 264 с.
44. Олексюк О. М. Формування духовного потенціалу студентської молоді : монографія; відп. ред. Л. Г. Коваль. К. : КДІК, 1996. 253 с.
45. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін : монографія: за заг. ред. І. А. Зязюна. К. Наукова думка: 2003. 262 с.
46. Осадчук Р. І. Дидактичні ігри в навчальному процесі: *Педагогіка и психологія*. 1996. № 4. С. 102-111.
47. Островський В. М. Уроки музики. 1-4 класи : Посібник для вчителя: В. Садір. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 60 с.
48. Павлова О. В. Педагогічне керівництво формуванням ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами музично-ігрової діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Ін-т пробл. виховання АПН України: К, 2005. 20 с.
49. Падалка Г. М. Учитель, музика, діти: К. Музична Україна : 1982. 144 с.
50. Печерська Е., Полтавцева Т. Музичні ігри осередок виховання дружніх стосунків у колективі : *Початкова школа*. 2001. № 1. С. 24-27.
51. Растригіна А. М. Фундаменталізація вищої музично-педагогічної освіти в контексті сучасного цивілізаційного розвитку: до постановки проблеми. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. С. 86–90.
52. Рейзенкінд Т. Й. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музики у вищих навчальних закладах : автореф. дис. д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. К., 2008. 38 с.

- 53.Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі : навч.-метод. посіб. 2-ге вид, доп. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан 2001. 216 с. 220.
- 54.Ростовський О. Я. Проблема методології періодизації професійної підготовки майбутніх учителів музики в контексті реформування загальноосвітньої школи: *Наукові записки НДПУ ім. Миколи Гоголя*. Серія: Психолого-педагогічні науки. Ніжин, 2003. № 2. С. 5–8.
- 55.Ростовський О. Я. Розвиток шкільної музичної освіти в Україні: ХХ – початок ХХІ ст. О. Я. Ростовський Мистецька освіта в Україні: теорія і практика О. П. Рудницька[та ін.; заг. ред. О. В. Михайличенко, редактор Г. Ю. Ніколаї. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 255 с.
- 56.Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : О. П. Рудницька. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2005. 360 с.
- 57.Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посіб. для вчителів і методистів почат. Навчання: О. Я. Савченко. 2-ге вид. переробл. та доп. К. : Богданова А. М., 2009. 226 с.
- 58.Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах: посібник для вчителя : О. Я. Савченко. К. : Магістр-К, 1997. 248 с.
- 59.Семенов В. Г. Дидактична гра Форми навчання в школі: К. : Освіта, 1992. С.89-103.
- 60.Сухомлинська О. В. Українська педагогіка в персоналіях ХХ століття О. В. Сухомлинська: у 2-х кн. К.: Либідь, 2005. Кн. 2. 550 с.
- 61.Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. К. : Радянська школа, 1988. – 192 с.
- 62.Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : автореф. дис. . д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» Танько Тетяна Петрівна ; Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2004. 41 с.

- 63.Тарасов Г. Психология художественной игры на материале уроков музыки в I — III классах :Музыка в школе 1988. № 1. С.15-19.
- 64.Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1 – 2 класи: К.: Т.Д. «Освіта-Центр+», 2018. 240 с.
- 65.Ткаченко Т. В. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» Ткаченко Тетяна Володимирівна ; Харків. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Х, 2000. 21 с.
- 66.Ткаченко Т.В. Основи формування професійно-педагогічної майстерності вчителя музики і співу: навч.-метод. посібник. Т.Ткаченко. Х.: ЧП “Нове слово”, 2005. 184 с.
- 67.Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания : Собр. Соч. в 8 т. К. Д. Ушинский. М. : Просвещение, 1950. Т1. 788 с.
- 68.Федорчук В. Сучасний підхід до організації музично-пізнавальної діяльності: Початкова школа. 2001. № 2. С. 41 – 44.
- 69.Фещук О. Стаття «Музично-ігрова діяльність та її особливості організації на уроках музичного мистецтва»
- 70.Фребель Ф. Педагогические сочинения : Ф. Фребель. М. : Кн. изд-во К.И. Тихомирова, 1913. 186 с.
- 71.Хейзинга Й. Homo Ludens Человек играющий: статьи по истории культуры: Й. Хейзинга; пер. с нидерландского и сост. Д.В. Сильвестрова. М. : РПА, 2001. 352 с.
- 72.Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів : для викладачів і студ. пед. навч. закладів; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти України. К. : Магістр- S, 1998. 200 с.
- 73.Черкасов В. Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.) : навч. посіб.. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2011. – 380 с.

- 74.Шацкий С. Т. Избранные педагогические сочинения: Педагогика, 1980. 416 с.
- 75.Шиллер И. Ф. Статьи по эстетике. М.-Л. : Академия, 1935 186 с.
- 76.Шостак Г. В. Музика масових жанрів як фактор формування музичної культури підлітків : автореф. дис. кан. пед. наук : спец.13.00.07 «Теорія і методика виховання» Шостак Г. В. – К, 1995. 20 с.
- 77.Щербаков А. И. Психологические основы формирования личности советского учителя в системе высшего педагогического образования; Ленинград. пед. ин-т им. А. И. Герцена. Л. : Просвещение, 1967. 268 с.
- 78.Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : навч. посібник П. Щербань. К. : Вища школа, 2004. 207 с.
- 79.Эльконин Д. Б. Психология игры. М. : Педагогика, 1978. 304 с.
- 80.Яропуд З. П. Підготовка майбутніх класоводів до здійснення музично-естетичного виховання : *Початкова школа*. 1986. № 10. С. 68–72.

Додаток А

Анкета виявлення рівня обізнаності студентів курсу про музично-ігрову діяльність при розвитку особистості молодшого школяра

1. Що таке музично-ігрова діяльність?

2. Які види ігор можна використати на уроках музичного мистецтва в початковій школі?

3. Яке значення має музично-ігрова діяльність в процесі формування особистості молодшого школяра?

4. Назвіть умови ефективної організації музично-ігрової діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі?

5. Що повинен знати та вміти вчитель музичного мистецтва для успішної організації музично-ігрової діяльності з молодшими школярами?

Додаток Б

Тема: «Музично-ігрова діяльність та особливості її організації на уроках музичного мистецтва в початковій школі»

Мета: ознайомити майбутніх вчителів музичного мистецтва з особливостями організації музично-ігрової діяльності з молодшими школярами; методикою проведення музичних ігор на різних етапах уроку.

Музичне мистецтво – це сильне джерело пробудження, формування і розвитку естетичних почуттів дітей, як і слово вчителя. Те, що неможливо передати словом, передається гармонією барв, звуків, ритміки. Це потужний засіб виховання творчих сил дитини.

Урок музичного мистецтва є основною формою музичної освіти і музично-естетичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл. Від організації і вмілого проведення уроків залежить вирішення завдань музичної освіти підрастаючого покоління.

В умовах сучасності вступ України до світового освітнього товариства вимагає нових підходів до визначення мети, завдань і змісту загальної музичної освіти, що уможливорює ефективність художньо-естетичного виховання молоді на сучасному етапі розвитку суспільства. Зміст загальної музичної освіти визначається Державним стандартом базової й повної загальної середньої освіти й ґрунтується на положеннях Концепції загальної середньої освіти. Його розробка вимагає науково обґрунтованих підходів у визначенні загальноосвітніх і спеціальних компонентів, співвідношення гуманістичного, естетичного, етичного, інтелектуального та музично-творчого розвитку. Варто зазначити, що зміст загальної музичної освіти регламентується навчальною програмою з предметів «Музика» та «Музичне мистецтво», які враховують національні музично-педагогічні традиції та сучасні тенденції розвитку музичної культури в Україні.

Завдання музичної освіти, зумовлені змістом самої освіти, прогнозують процес музичного навчання, виховання і розвитку молоді й спрямовані на розв'язання поставленої мети, а саме – формування музичної культури осо-

бистості. Щодо визначення завдань музичної освіти – то це те, що стосується моделювання, проектування та організації навчально-виховного процесу. Їхній зміст пов'язано з конкретними музично-педагогічними технологіями, спрямованими на навчання, виховання й музично-естетичний розвиток особистості. В цьому аспекті важливим, на нашу думку, є використання у навчально-виховному процесі на уроках мистецтва ігрової діяльності.

Феномен гри протягом усієї історії людства привертав до себе увагу визначних мислителів (Я.А. Коменський, Дж. Локк, Й.Г. Песталоцці, Ф. Фребель, Ф. Шіллер та ін.). Представники зарубіжної педагогіки, психології, культурології (В. Акслайн, Ф. Бонтейдайк, В. Вундт, К. Гросс, К. Левін, Д. Мід, М. Монтессорі, Д. Селлі, Г. Спенсер, З. Фрейд, Й. Гейзінг) активно досліджували соціально-психологічну роль та культурно-функціональне поле гри. Плідні думки про гру як метод навчання і виховання знаходимо у науковій спадщині П. Блонського, В. Верховинця, П. Каптерева, Я. Корчака, А. Макаренка, С. Русової, В. Сороки-Росинського, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Глибоке розуміння ігрової діяльності започатковане у працях відомих вітчизняних психологів Л. Виготського, О. Запорожця, В. Зінковського, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, Б. Теплова.

В умовах сучасності продовжується активне вивчення природи гри та можливостей її використання у навчально-виховному процесі початкової школи (Н. Бібік, В. Бондар, І. Гудзик, Н. Кудикіна, Н. Підгорна, О. Савченко, Г. Тарасенко, В. Тищенко та ін.).

В першу чергу, необхідно вказати, що гра – це вид діяльності, мотив якої полягає не в її результатах, а в самому процесі, який приносить задоволення. У різноманітній ігровій діяльності відбувається особистісне становлення дитини, набувається мовленнєвий і комунікативний досвід, засвоюються практичні, трудові, художні навички. Л. Виготський визначає гру як провідний вид діяльності у дошкільному віці. Потреба в грі не згасає й тоді, коли дитина приходить до школи. О. Савченко акцентує увагу на тому, що

навчальна діяльність визріває в надрах ігрової діяльності й лише поступово стає провідною.

У молодших школярів продовжує виявлятися властива дітям дошкільного віку необхідність в активній ігровій діяльності, в рухах. Вони готові годинами грати в рухомі ігри, не можуть довго сидіти в застиглій позі, люблять побігати на перерві. Властивою для молодших школярів є й потреба в зовнішніх враженнях. Для пізнавальної діяльності учнів молодшого віку характерна перш за все емоційність сприйняття. Молодші школярі знаходяться у владі яскравого факту; образи, що виникають на основі опису під час розповіді вчителя або читання книжки, мають бути дуже яскраві. Образність виявляється і в розумовій діяльності дітей. Враховуючи образність мислення, вчитель повинен застосовувати велику кількість очної допомоги, розкривати зміст абстрактних понять і переносити значення слів на низці конкретних прикладів. І запам'ятовують молодші школярі спочатку не те, що є найбільш істотним з погляду навчальних завдань, а те, що справило на них найбільше враження: те, що цікаве, емоційно забарвлене, несподіване або нове. Тобто діти цього віку налаштовані на гру, тому вчителю варто широко застосовувати на уроках музичного мистецтва різні види ігор, ігрові ситуації.

За класифікацією Н. Кудикіної ігри розподіляються на дві великі групи: ігри за правилами та ігри творчі, вільні. До першої групи належать дидактичні ігри, пізнавальні ігри (загадки, ребуси, кросворди, вікторини, умовні подорожі, конкурси). Особливо дієвими є рольові ігри. Так, виконання ролей акторів, композиторів, слухачів, казкарів, художників, співаків сприяє активізації молодших школярів, усвідомленню ними власних інтересів, уподобань і особливостей виконання різних видів мистецької діяльності. Обираючи за власним бажанням роль митця, учень має можливість виконувати той вид діяльності, який, на його думку, є цікавим і нескладним. Займаючись тим видом діяльності, що найбільше подобається, школярі мають змогу найкраще проявити свої творчі здібності. Тому на уроках мистецтва слід широко засто-

совувати ігри, ігрові ситуації, проведення вікторин, розгадування кросвордів, ребусів.

Досить поширеними в шкільній практиці є уявні подорожі та екскурсії, що сприяють вивченню навчального матеріалу й активізації молодших школярів, ознайомленню їх зі специфічними особливостями видів мистецтв і їх жанрів, із мистецтвом різних народів. Наприклад, «Зимова мандрівка мешканців світу мистецтва до країни Мультиляндії».

Вивчення нового матеріалу можна збагатити різними ігровими ситуаціями, здійснити незабутню зустріч із мешканцями мистецької країни. Учителі-практики досить часто створюють ігрові ситуації (учні – митці – мандрівники, які подорожували різними мистецьким країнами). За допомогою визначених засобів виразності їм пропонується описати свої враження (розповісти, продемонструвати, намалювати).

Серед ігор, які учитель використовує в своїй роботі, особливе місце посідають музичні ігри. Їхня особливість зумовлена тим, що під час музично-ігрової діяльності легше подолати розбіжності між почуттями, думкою і дією. В таких іграх відбувається могутній розвиток емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів.

Музично-ігрова діяльність впливає на розвиток творчих здібностей учня й загальну креативність його мислення та поведінки. Розвиваючи творчий потенціал молодших школярів, потрібно домагатися виразної передачі у музично-ігровій формі різних казкових образів, імпровізувати оригінальні посівки з використанням ритмічних рухів, створювати танцювальні рухи під час інсценування пісні. Доречно зазначити, що в методичній літературі описано різні музичні ігри, які пропонуються з метою підвищення якості навчання й розвитку дітей, а також виховання дружніх стосунків молодших школярів.

Потрібно наголосити, що добираючи ігри до уроків музичного мистецтва, вчитель має віддавати пріоритет не загально рухливим, а музично-хореографічним видам. Танцювальні рухи під час сприймання або виконання

музичних творів значно підсилюють емоційність реакції молодшого школяра на музичний образ.

Необхідно вказати, що використання гри на уроці мистецтва допоможе забезпечити ґрунтовне засвоєння учнями основ музичної грамоти, що є одним із найбільш складних аспектів музичного виховання. Це можна пояснити тим, що вивчення та засвоєння нових музичних термінів, елементів нотної грамоти, відомостей про композиторів та їх твори – складний процес, який вимагає від школяра стійкої уваги, концентрації зусиль, емоційних та інтелектуальних зусиль. Науковці наголошують на необхідності використання на уроках мистецтва саме музично-дидактичних ігор. Це такі музично-дидактичні ігри як:

- ті, що сприяють формуванню конкретних музично-слухових уявлень про елементи музичної мови (мелодію, лад, ритм, тембр, динаміку тощо). До таких ігор слід віднести музично-дидактичні ігри: “Луна”, “Дощик”, “Ланцюжок”, “Хто співає?”;
- ті, у процесі яких закріплюються відомості про нотну грамоту (назви звуків, запис нот на нотоносці, тривалості звуків, знаки альтерації тощо). Наприклад: “Рибалка-музикант”, “Музична математика”, “Музичне лото”, “Мелодійне лото”;
- ті, у процесі яких засвоюються та розширюються знання про музичні твори та творчість композиторів. Наприклад: «Відгадай мелодію», «Музична галерея», «Музичні терміни», «Три кити» [2].

Таким чином, гра сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках музичного мистецтва, розвитку художньо-образного мислення, релаксації, набуттю позитивного досвіду, виявленню індивідуальних здібностей учнів, забезпечує профілактику психічної втоми, збагачення почуттєвої сфери дітей, формує позитивну мотивацію навчання, стимулює розвиток творчих здібностей, уяви, фантазії.

Виявлення особливостей організації музично-ігрової діяльності на уроках мистецтва сприяють ефективному педагогічному керівництву під час ро-

боти з молодшими школярами в аспекті розвитку їх емоційно-почуттєвої сфери.

Додаток В

В ігровій формі можна проводити як окремі етапи уроку музичного мистецтва, так і весь урок. До кожної теми уроку, окремого виду діяльності можна придумати гру. Для її створення потрібні винахідливість і фантазія. Завдання гри - сприяти активному розвитку музичних здібностей, засвоєнню теоретичного матеріалу. Вона має викликати сильні й тривалі позитивні емоції, бажання навчатися без примусу. Іграм можна вигадати яскраві, образні назви.

Гра в кореспондентів: скласти опитувальник до однієї з тем програми й опитати маму, тата, друзів, сусідів, знайомих про їх ставлення до музики. Наприклад, кореспонденти можуть запитати: "Яку музику Ви любите?" "А яку вважаєте сучасною?" У даному випадку кореспондент має змогу познайомитись з думками багатьох людей і порівняти їх зі своїми власними.

Гра "Вартові казкового королівства" - для підведення підсумків з теми. Учитель оголошує про те, що король та королева казкового королівства запрошують на бал. Усі хочуть на нього потрапити. А перепусткою є відповіді на запитання двох вартових, що стоять на вході до королівства. Основою питань є теми уроків (творчість композитора, теоретичний матеріал).

Бесіда та слухання музики, знайомство з композиторами.

Аукціон композиторів. Умови: учитель показує портрет композитора. Учні, щоб його "викупити", мають "робити ставки" - називати відомості з життя, твори, характеризувати творчість, засоби виразності тощо. Хто назве більше - той переможець.

Гра "Спіймаємо в долоньки" застосовується для розширення словникового запасу стосовно емоційно-образних характеристик музичних творів. Після прослуховування твору учитель описує характер, спеціально називаючи неправильні слова. Учні повинні "зловити" правильні слова-характеристики даного твору.

"Дерево мудрості". Учні слухають розповідь учителя про життя і творчість композитора, придумують запитання щодо почутого, записують їх та

"вішають на Дерево мудрості". Кожен підходить до Дерева, "зриває" записку, читає, відповідає. Інші оцінюють запитання та відповіді.

Ігри-конкурси "Впізнай мелодію", "Змагання музикознавців" (хто краще знає творчість композиторів, факти з їх життя), "Змагання конференсьє" (хто краще оголосить твір).

"Поле чудес" можна використати для кращого запам'ятовування термінів, понять, імен, географічних та біографічних даних, пов'язаних з вивченням творчості композитора.

Ігри-інсценізації (гра "Пантоміма") до творів для слухання: наприклад, Е. Гріг "В печері гірського короля", П. Чайковський "Хвороба ляльки", "Нова лялька", "Марш олов'яних солдатиків".

"Казка"- для пояснення вчителем навчального матеріалу (поняття нотної грамоти) у формі казки. Або учням пропонується вигадати свою казку за вивченим матеріалом з будь-якими героями та сюжетом, зрозумілу усім, але так, щоб її головна думка відображала суть навчального матеріалу. Оцінюється оригінальність вигаданого, гумор, незвичність казки.

Пісня-гра "Впізнай, чий це голос" - для розвитку тембрового чуття, поспівка І. Асєєва.

"Гра в слова" - для розвитку динамічного та ладового відчуття.

"Картки" (можуть містити музичні терміни, знаки нотного письма) - дітям роздаються картки, учитель дає визначення терміну, а дитина, що тримає відповідну картку, має вибігти на середину класу; в іншому варіанті - дитина, що отримала картку, сама має дати визначення.

"Музичний рибалка" ("Збираємо квіти") - музичні терміни записуються на вирізаних із паперу рибках (квітах). Учні ловлять рибу (збирають квіти), пояснюють терміни. Хто не може пояснити, кидає рибку назад в озеро. Кращий той, хто наловив більше риби (набирав більше квітів).

"Кубики" (з буквами) - дитина кидає на стіл кубик і на букву, що випала, має назвати музичний термін. Перемагає той, хто назве більше термінів.

Розспівування, робота над вокально-хоровою вправою

"Гра-зарядка", яка містить і ритмічну гру "Поїзд", і "Музичне вітання".

"Живий рояль" застосовується для гри на вивчених ступенях ладу.

Наприклад, засвоєно V, III, VI ступені. Учні діляться на три групи, за кожною з них закріплюється один зі ступенів, а учитель (або учень-учитель) вказує по черзі на одну з груп. Групи відтворюють свої звуки.

"Піраміда " - спів гармонічних акордів.

"Секрет " використовується для співу ступенів ладу, які "по секрету" показує на пальцях один учень (наприклад, 1,2,3,2,1), клас співає на склад "ма" ("льо","ле"), а інший учень має розгадати "секрет" - назвати ступені. Гра розвиває не лише музичний слух, а й пам'ять. Гра в учителя, який розспівує клас-хор.

Робота над поспівкою, розучування та виконання пісні "Гра в назву " може бути використана як завдання до показу нової пісні: учні вигадують свою назву твору.

"Луна " повторює за вчителем музичні фрази з пісні: причому "лінива" - лише кінець фрази, "старанна" - повторює кожен фразу двічі, "розумна" - співає нотами.

"Ланцюжок " - спів вивченої мелодії по фразах.

Гру "Мелодія-лото " можна грати у двох варіантах. У першому перевіряється знання нотного запису: картки лото містять записані нотами фрази пісні, з яких потрібно скласти мелодію; в другому - розвивається звуковисотне чуття - картки містять запис усієї мелодії, потрібно слухати виконання учителем цієї мелодії з помилками і фішками закривати фальшиві ноти.

Гра "Мелодія Незнайка "також перевіряє знання нотного тексту пісні, який записується на дошці з помилками.

На кожному етапі розучування пісні можна проводити гру "Критики". Для цього двом-трьом (для першого разу) учням роздаються картки з назвою елементів співу, за якими потрібно слідкувати, а потім "покритикувати", тобто розкрити якість їх виконання хором-класом. Наприклад, це можуть бути елементи: співацька постава, дихання, вступ, закінчення фраз, унісон, дикція.

Гра на елементарних музичних інструментах

Гра "Музичний експеримент" - для пошуку нового інструменту, визначення його "музичних" можливостей: ритмічних, мелодичних, динамічних тощо, а також створення елементарних п'єс на основі таких інструментів.

Гра "Казка " - створення музичної казки з використанням музичних інструментів (О. Трофимчук, Т. Тютюнникова).

Рухи під музику

Для виконання різноманітних рухів під музику існують пісні-ігри, пісні-забави (збірки "Молодощі" М. Лисенка, "Весняночка" В. Верховинця. Руховими є також інсценізації сюжетно-рольових пісень ("Господарство" Я. Степового, "Веселий музикант" А. Філіпенка), інсценізація творів для слухання ("Ранок", "В печері гірського короля" Е. Гріга, "Марш олов'яних солдатиків" П. Чайковського, "Дощик" В. Косенка).

Крім цього, можна грати в рухливу гру "Пантоміма", завдання якої - вільна передача рухами та мімікою музичних образів, засобів виразності і навіть термінів, що сприяє розвитку творчої уяви, фантазії, пластики рухів.

Гра в диригента спрямована на пластичне вираження музичних творів диригентськими жестами. До гри залучають всіх дітей класу, а кращий диригент керує виконавцями під час "концертного виконання твору".

Творчість

Творча гра "Знайомство " (ритмізація, мелодизація свого імені) - найперша музична гра в школі. Учитель вітається з класом, пропонує познайомитись у незвичайній формі - музичній. На ритмічно-мелодичну вокальну імпровізацію вчителя музики у формі питання "Як тебе звати?" діти, відповідно, повинні проспівати своє ім'я.

Гра "Казка " спрямована на розвиток літературних творчих здібностей, коли учні можуть створювати казки, де б головним героєм були Музика, музикант, інструмент.

Гра "Музичний живопис" повинна розкрити живописні таланти учнів. На "живописних полотнах" можуть бути образи пісень, творів для слухання,

власний варіант музичної партитури з вигаданими учнями нотними записами, оркестровкою.

Гра "Естафета " по своїй суті є вокальною імпровізацією, завдання якої - спів нових інтонацій від заданого (попереднього) звука.

Висновки, домашнє завдання

Гра "Збір колекцій " (прийом Н. Гродзенської) використовується для систематизації знань учнів з окремих музичних тем і питань: збір музичних термінів, творів композиторів, образів, пісень, творів певної музично-естетичної тематики, певної форми, з певними засобами виразності.

Додаток Г

Анкета виявлення рівня обізнаності студентів курсу про музично-ігрову діяльність при розвитку особистості молодшого школяра

5. Що таке ігрова діяльність?

6. Які види ігор на уроках музичної діяльності в початковій школі ви знаєте?

7. Яке значення музично-ігрової діяльності для розвитку особистості молодшого школяра?

8. Які умови ефективної організації музично-ігрової діяльності на уроках у початковій ланці?

5. Які знання і вміння вчителя необхідні для ефективної організації музично-ігрової діяльності на уроках у початковій ланці?
